

Motivačně-prožitkové aspekty ve výchově a vzdělávání dětí

Bc. Iva Kuželová

Diplomová práce
2009

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Iva KUŽELOVÁ**

Studijní program: **N 7501 Pedagogika**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Vývoj dětské hry a možnosti jejího využití ve výchově a vzdělávání**

Zásady pro vypracování:

Teoretické zpracování vývoje dětské hry, dětské výchovy a vzdělávání.

Příprava metody výzkumné části.

Realizace výzkumného šetření o vývoji dětské hry a možnostech jejího využití ve výchově a vzdělávání.

Zpracování a vyhodnocení výzkumu.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ČÁČKA, O., Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace.

Brno: Doplněk, 2000. 378 s. ISBN 80-7239-060-0

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D., Vývojová psychologie. Praha: Grada Publishing, 1998.

344 s. ISBN 80-7169-195-X

HARTL, P., HARTLOVÁ, H., Psychologický slovník. Praha: Portál, 2000. 774 s. ISBN

80-7178-303-X

NEWMAN, S., Hra a činnosti pro vývoj dítěte s postižením. Praha: Portál, 2004. 166 s.

ISBN 80-7178-872-4

HOFBAUER, B., Děti, mládež a volný čas. Praha: Portál, 2004. 176 s. ISBN 80-7178-927-5

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Hana Včelařová

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce:

12. února 2009

Termín odevzdání diplomové práce:

15. května 2009

Ve Zlíně dne 12. února 2009

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

L.S.

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ/DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové/bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová/bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji diplomovou/bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou/bakalářskou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové/bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové/bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Ve Zlíně 11.3.2009

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejněním odborných prací.

(1) Vysoká škola nezáměrně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně poznámek oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být nejpozději pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlédnutí veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výtisky, opisy nebo rozmnožování.

(3) Platí, že odvětvovým právním autorem zůstává ze zveřejnění své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o ochraně některých záležitostí (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 33 odst. 2:

(3) Do práva autorského také nezahrnuje škola nebo školství či vzdělávací zařízení, utváří-li náležitě za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho přímého vztahu ke škole nebo školství či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o ochraně některých záležitostí (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 40 Školní dílo:

(1) Škola nebo školství či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpovídá-li autor školního díla užití bez věcného obvodu, mohou se tyto osoby domáhat náhrady obvyklého projevu jeho vůle a souhlasu. Údaje uvedených § 35 odst. 3 sč. 121/2000 Sb. nejsou dotčeny.

(2) Nemá-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užití či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školství či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školství či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jin douznatého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložil, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k výši výdělku douznatého školou nebo školství či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Historie vzájemných vztahů mezi člověkem a zvířetem a léčebných vlivů zvířat na člověka je samozřejmě velice dlouhá. O pozitivním vlivu zvířat na člověka se dozvídáme už ze starověkých spisů. Důležitost zvířete pro podporu emocionálního i rozumového vývoje dítěte je nesporná a ve vývojové psychologii je to fakt dávno známý. Záleží ovšem na tom, v jakém věku se dítě se zvířetem setká. Příchyllost „ke všemu živému“ projevuje většina dětí velmi brzo. Zvířata se stávají častým námětem k malování. Na rozdíl od dokonalé napodobeniny zvířete je živý tvor nepoměrně vydatnějším a proměnlivějším zdrojem podnětů. Pohybuje se, reaguje, chce si hrát a to všechno je pro dítě velmi atraktivní.

Ve své práci se zabývám psychickým vývojem dětí a mládeže, trávením jejich volného času a zájmovými činnostmi. V kazuistikách popisuji případy dětí, které docházejí do jezdeckého kroužku a vliv tohoto na jejich výchovu a vzdělání.

Klíčová slova:

psychický vývoj dítěte, volnočasové aktivity, zájmové činnosti, hra, kůň, hiporehabilitace, anglické a westernové ježdění, jezdecký kroužek

ABSTRACT

Mutual relationship between a human and an animal and therapeutical influence of animals on a human goes, of course, back in time. We can learn about a positive influence of animals on a human from ancient documents. The importance of animal for supporting emotional and rational development of child is indisputable and well-known fact in evolution psychology. It depends on the age in which the child meets an animal. An attachment „to all living beings“ is approved in a child’s early age. The animals become an usual theme in drawing. Opposite to the perfect imitation of an animal, the living being is unrelatively better and more variable source of impulsions. It moves, reacts, wants to play what seems to be really attractive for a child.

In my work, I deal with psychical development of children and youth, spending their free time and with their hobbies. In casuistry, I describe the cases of children, who attend the leisure time horse riding and the influence of this on their education and knowledge.

Key words: a psychological development of a child, leisure time activities, hobbies, a game, hiporehabilitation, English western horse riding, leisure time horse riding activity.

Keywords:

a psychical development of child, leisure-time activities, hobbies, a game, a horse, a hiporehabilitation, an english and western horse riding, a horse riding leisure time activity

„Řeč těla u koní učí hodně o komunikaci mezi lidmi.“

„Je povinností cvičitele, aby vytvořil také prostředí, v němž se dítě může učit.“

Monty Roberts

Děkuji PhDr. Haně Včelařové za připomínky, které mi při zpracování práce poskytla. Děkuji také Mgr. Karle Hrbáčkové za pomoc při řešení výzkumných problémů.

V neposlední řadě bych ráda poděkovala slečně Martině Horákové za její trpělivost, čas a informace, které mi sdělila a psycholožce Mgr. Blance Kuželové za cenné rady, které mi udělala při tvorbě kazuistik.

OBSAH

ÚVOD	13
I TEORETICKÁ ČÁST	14
1 ČINITELÉ PSYCHICKÉHO VÝVOJE	15
1.1 DĚDIČNOST	15
1.2 PROSTŘEDÍ	16
1.2.1 Fyzické prostředí	16
1.2.2 Sociokulturní prostředí.....	16
1.3 GENDEROVÁPODMÍNĚNOST SOCIÁLNÍHO CHOVÁNÍ	17
1.4 RODINA	18
1.4.1 Funkce rodiny.....	19
1.4.2 Vztahy v rodině	19
1.4.3 Rodinné aktivity	19
1.5 VLIV ŠKOLY NA VÝVOJ DÍTĚTE	20
1.5.1 Proces učení.....	21
1.6 VRSTEVNICKÉ SKUPINY	21
2 VOLNÝ ČAS	23
2.1 MIMOŠKOLNÍ AKTIVITY A VÝVOJ PSYCHIKY	24
2.2 CHARAKTERISTIKA VOLNÉHO ČASU	24
2.3 HRA	25
2.3.1 Dětsví jako věk her.....	25
2.3.2 Námětová hra	26
2.3.3 Pohybová hra.....	26
2.3.4 Dramatická výchova.....	27
3 ZÁJMOVÉ ČINNOSTI	28
3.1 ZÁJMY A JEJICH DĚLENÍ.....	28
3.1.1 Podle úrovně činností.....	28
3.1.2 Podle intenzity zájmu	28
3.1.3 Podle časového trvání.....	28
3.1.4 Podle stupně koncentrace	28
3.1.5 Podle společenských norem	29
3.1.6 Tradičně podle obsahu	29
3.2 ZÁJMY JAKO AKTIVAČNĚ MOTIVAČNÍ ČINNOSTI.....	29
3.3 OD KOPÍROVÁNÍ K VYHRANĚNOSTI V ZÁJMOVÉ ČINNOSTI	30
3.4 FORMY ZÁJMOVÉHO VZDĚLÁVÁNÍ.....	32
3.5 PSYCHOLOGICKÁ A PEDAGOGICKÁ PODSTATAZÁJMOVÝCH ČINNOSTÍ	32
3.6 SEBEROZVOJ, SEBEVÝCHOVA A SEBEVZDĚLÁVÁNÍ	33
3.6.1 Sport	34

3.6.2	Tanec	34
3.6.3	Cestování.....	35
4	SDÍLENÍ VOLNÉHO ČASU A VZÁJEMNÁ INTERAKCE DĚTÍ A ZVÍŘAT	36
4.1	PŘÁTELSTVÍ ČLOVĚKA A ZVÍŘETE	36
4.2	VÝVOJ VZTAHU DÍTĚTE KE ZVÍŘATŮM	37
4.3	KUŇ V HISTORII.....	38
4.4	HIPOREHABILITACE.....	40
4.4.1	Hipoterapie	41
4.4.2	Pedagogicko-psychologické ježdění	42
4.4.2.1	Cílové skupiny pedagogicko-psychologického ježdění.....	42
4.4.3	Fyziologické faktory.....	43
4.4.4	Psychologické faktory	44
4.4.5	Biomechanika pohybu koně a člověka.....	44
4.4.5.1	Trojdimenzionální pohyb koně.....	44
4.5	ANGLICKÝ STYL JEŽDĚNÍ.....	45
4.5.1	Drezúra	45
4.5.2	Parkur	46
4.5.3	Všestrannost	47
4.6	WESTERNOVÝ STYL JEŽDĚNÍ.....	48
4.6.1	Rychlostní disciplíny	49
4.6.1.1	Barel race	49
4.6.1.2	Pole bending	49
4.6.1.3	Team penning.....	49
4.6.2	Pracovní disciplíny.....	50
4.6.2.1	Cutting	50
4.6.3	Drezúrní disciplíny.....	50
4.6.3.1	Western pleasure.....	50
4.6.3.2	Trail.....	50
4.6.3.3	Reining.....	50
4.6.4	Rekreační western	51
4.7	JEZDECKÝ KROUŽEK.....	51
4.7.1	Bezpečnost a vybavení	52
4.7.2	Partnerství dítěte s koněm	54
4.7.3	Sdílením k ježdění pro radost.....	55
4.7.4	Jezdecký kroužek jako skupina	55
II	PRAKTICKÁ ČÁST	57
5	VÝZKUM NA RANČI „U TUFFA“	58
5.1	PROJEKT VÝZKUM	59
5.1.1	Výzkumný vzorek	59
5.1.2	Teoretická východiska.....	60
5.1.3	Metoda výzkumu.....	61
5.1.4	Zpracování dat.....	61

5.2	KAZUISTIKY	62
5.2.1	Kazuistika „Sourozenci“	62
5.2.1.1	Popis chování klienta v přirozeném prostředí.....	62
5.2.1.2	Stručná identifikace jevu.....	63
5.2.1.3	Rodinná anamnéza.....	64
5.2.1.4	Osobní anamnéza.....	64
5.2.1.5	Školní anamnéza.....	64
5.2.1.6	Aktuální stav	64
5.2.1.7	Prognóza	65
5.2.1.8	Návrh na opatření k zlepšení situace	65
5.2.1.9	Zkoumání výsledků působení a jejich hodnocení.....	66
5.2.2	Kazuistika „Nikča“	67
5.2.2.1	Popis chování klienta v přirozeném prostředí.....	67
5.2.2.2	Stručná identifikace jevu.....	68
5.2.2.3	Rodinná anamnéza.....	68
5.2.2.4	Osobní a školní anamnéza	68
5.2.2.5	Aktuální stav	69
5.2.2.6	Prognóza	70
5.2.2.7	Zkoumání výsledků působení a jejich hodnocení.....	70
5.2.3	Kazuistika „Leňa“	71
5.2.3.1	Popis chování klienta v přirozeném prostředí.....	71
5.2.3.2	Stručná identifikace jevu.....	72
5.2.3.3	Rodinná anamnéza.....	72
5.2.3.4	Osobní anamnéza.....	72
5.2.3.5	Aktuální stav a prognóza	72
5.2.3.6	Školní anamnéza	73
5.2.3.7	Zkoumání výsledků působení a jejich vyhodnocení	73
5.2.3.8	Lenka – pohled z druhé strany	74
5.2.4	Kazuistika „Verča“	75
5.2.4.1	Popis chování klienta v přirozeném prostředí.....	75
5.2.4.2	Stručná identifikace jevu.....	75
5.2.4.3	Rodinná anamnéza.....	76
5.2.4.4	Osobní anamnéza.....	76
5.2.4.5	Školní anamnéza	76
5.2.4.6	Aktuální stav a prognóza	76
5.2.4.7	Návrh na opatření ke zlepšení situace.....	76
5.2.4.8	Zkoumání výsledků působení a jejich vyhodnocení	77
5.2.5	Kazuistika „Sabina“	77
5.2.5.1	Popis chování klienta v přirozeném prostředí.....	78
5.2.5.2	Stručná identifikace jevu.....	78
5.2.5.3	Rodinná anamnéza.....	79
5.2.5.4	Osobní anamnéza.....	79
5.2.5.5	Školní anamnéza	79
5.2.5.6	Aktuální stav a prognóza	79
5.2.5.7	Zkoumání výsledků působení a jejich vyhodnocení	79
5.3	INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT.....	80
	ZÁVĚR	82
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	84

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	86
SEZNAM OBRÁZKŮ	87
SEZNAM PŘÍLOH.....	88

ÚVOD

Důležitost zvířete pro podporu emocionálního i rozumového vývoje dítěte je nesporná a ve vývojové psychologii je to fakt dávno známý. Záleží ovšem na tom, v jakém věku se dítě se zvířetem setká. Příchylnost „ke všemu živému“ projevuje většina dětí velmi brzo. Pes se stává častým námětem kreslených postavíček a pro dítě do tří let je velmi zajímavou hračkou, které dává přednost před neživými hračkami. Na rozdíl od dokonalé napodobeniny zvířete je živý tvor nepoměrně vydatnějším a proměnlivějším zdrojem podnětů. Pohybuje se, reaguje, chce si hrát a to všechno je pro dítě velmi atraktivní. Předškolní děti jsou schopné již víc se zvířetem, nejčastěji psem, dovádět a hrát si s ním. Zlom ve vztahu ke zvířeti nastává asi v devíti letech, kdy jeho přítomnost pomáhá dítěti přijmout odpovědnost a rozvíjet rodičovské postoje. V době adolescence se stává zvíře významným vychovatelem, neboť na sebe nechává výchovně působit. Není možné pominout také vliv na rozvoj pohybových schopností dítěte, které je zvířetem nucené ke zvýšené pohybové aktivitě. Ve vztahu ke zvířeti se dítě učí, že existuje také odlišný živý tvor, a rozvíjí svoje sociální dovednosti, aby bylo tolerantní, trpělivé a poskytovalo péči. Více než 80 % rodičů si myslí, že zvíře může u dítěte podporovat pocit zodpovědnosti, a tři čtvrtiny rodičů se domnívají, že pořízením např. psa se u dítěte vyvine větší zodpovědnost vůči přírodě. Pokud srovnáme očekávání rodičů s názory dětí, musíme konstatovat, že zvíře má mnohem větší vliv na dětskou fantazii a imaginativnost, než si toho jsou rodiče vědomi. Pro děti od deseti do čtrnácti let je zvíře navíc významným faktorem sociální prestiže u kamarádů. Podíváme-li se blíže na názory samotných dětí, zjistíme, že na prvním místě důležitosti je bezprostřední fyzický kontakt. Děti mluví také o tom, že zvíře je vždy připraveno plnit dětskou spontánní potřebu po emocionální interakci v daleko větší míře, než to mohou dělat rodiče. V takové situaci není zvíře náhražkou rodičů, ale jejich doplňkem. U téměř 80 % rodin je zvíře také důvěrníkem. Tyto hodnoty jsou podpořeny výroky dětí, z nichž dvě třetiny tvrdí, že se svým zvířetem často rozmlouvají a sdělují mu tajnosti.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ČINITELE PSYCHICKÉHO VÝVOJE

1. faktory podmíněné organicky – zděděné genetické informace, vrození činitelé, vlivy existující v okamžiku narození
2. faktory vnějšího prostředí – činitelé konstituční (stabilní fyzikální a chemické faktory), variabilní (výchova, výuka, hodnoty, normy a cíle sociálních skupin...)
3. subjektivní faktory – stále pronikavější poznání, postupně vyspělejší tendence vlastního Já

1.1 DĚDIČNOST

Genetické dispozice představují informace na nichž závisí vytvoření předpokladů pro rozvoj různých psychických vlastností. Jejich souhrn označujeme jako genotyp. V genetickém aparátu je zakódován program individuálního rozvoje jedince, který se projevuje variabilitou zrání, určitými rozdíly dosažené úrovně jednotlivých funkcí, psychických i somatických, a také koordinovaností a integrovaností jejich rozvoje. V průběhu života dochází k postupné aktivaci jednotlivých složek genetického programu. Z tohoto důvodu dosahují psychické funkce určité kvality v daném období. I tempo zrání je dáno geneticky. To znamená, že dispozice k rozvoji různých schopností a dovedností se mohou projevit teprve v období, kdy dané funkce obvykle dozrávají. Do té doby nelze zjistit, zda dítě takové předpoklady má nebo ne. Pravděpodobnost vzniku určité kombinace dědičných dispozic je závislá na způsobu partnerského výběru. Variabilita dědičných předpokladů potomků je vždy ovlivněna nenáhodností partnerské volby jejich rodičů. Genetické vlohy určují míru pravděpodobnosti rozvoje určité vlastnosti, respektive stupně její intenzity či kvality. Její konkrétní varianta – fenotyp – je však v různé míře závislá na působení vnějšího prostředí. Vnější vlivy se významně podílejí na definitivní podobě určité vlastnosti. I pro psychické vlastnosti je důležitá míra nakolik mohou být předurčeny geneticky, a nakolik jsou naopak ovlivnitelné prostředím. Podíl dědičnosti a vlivu prostředí na vzniku určité psychické vlastnosti může být různý v závislosti na povaze této vlastnosti. Genetické předpoklady a vlivy prostředí jsou již od počátku vývoje ve vzájemné interakci. Děti s odlišnými dispozicemi se již v raném věku projevují rozdílným způsobem. Podněty prostředí nepůsobí na různě disponované jedince stejně, jejich vliv může být modifikován i samotnou dědičnou informací. Děti s různými genetickými předpoklady mohou reagovat na

stejné prostředí jinak, ať už jde o podněty určité kvality nebo jejich kvantitu. Daná míra stimulace nemusí být pro rozvoj různě disponovaných dětí stejně přínosná. Genetické dispozice se nemusejí v průběhu vývoje projevovat stále stejným způsobem. V určitých vývojových fázích se mohou některé z nich projevit nápadněji. Vývoj chlapců a dívek je v zásadě podobný. V novorozeneckém věku jsou dívky v průměru zdravější a vývojově vyspělejší a mají i lepší pohybovou koordinaci, naopak mají ale poněkud menší svalovou sílu, jsou drobnější a jsou zřejmě i citlivější na bolestivé podněty. Chlapci jsou v tomto věku pohybově aktivnější a více času tráví v bdělém stavu, ale zřejmě jsou i poněkud dráždivější a poněkud méně vytrvalí v udržování očního kontaktu.

1.2 PROSTŘEDÍ

Prostředí v němž dítě vyrůstá, může jeho vývoj významným způsobem ovlivnit. Působí na ně prostřednictvím interakce, která může mít různý charakter, může jít o interakci s lidmi, neživými objekty či dokonce se symboly. Aby se dítě mohlo vyvíjet musí projevovat nějakou aktivitu. Kvalita a množství získaných zkušeností jeho psychický vývoj vždy nějakým způsobem ovlivní. Zkušenosti mohou modifikovat způsob prožívání, regulovat rozvoj poznávacích schopností, ale také působí i na rozvoj jednotlivých osobnostních vlastností. Zkušenost, tj. učení, může lidskou psychiku ovlivňovat různě, pozitivně i negativně.

1.2.1 Fyzické prostředí

Psychický vývoj ovlivňují všechny složky prostředí, i když v nestejně míře a rozdílným způsobem. Důležité je fyzické prostředí, v němž dítě žije, zejména míra jeho stability, strukturovanosti a předvídatelnosti, pokud takové je, dítě snáze pochopí, jaké zákonitosti zde platí. Materiální prostředí ovlivňuje především kognitivní vývoj. Rozdíly v kvalitě se týkají hlavně rodinného teritoria, takže i ono je alespoň částečně sociálně podmíněné. Na materiálním zajištění domova je závislý zejména vývoj malých dětí.

1.2.2 Sociokulturní prostředí

Z hlediska psychického vývoje jsou nejvýznamnější sociokulturní faktory. Podněty tohoto druhu přispívají k rozvoji specificky lidských projevů, jako je schopnost verbální komunikace, autoregulace vlastního chování podle sociálních norem apod. Proces rozvoje společensky podmíněných zkušeností – socializace – se odehrává v sociálním kontextu, v rámci

interakce s jinými lidmi, kteří dítěti zkušenosti zprostředkovávají. Prostřednictvím sociálního učení se rozvíjí žádoucí chování i hodnocení. Děje se tak prostřednictvím nápodoby určitého jednání, identifikací (ztotožněním se s určitým člověkem a s tím souvisejícím přejímáním jeho názorů, postojů i chování), ale i pomocí jednoduššího učení (odměna-trest). Význam sociálního učení pro normální psychický vývoj potvrzují případy dětí, které vyrůstaly mimo lidskou společnost a tudíž jí nemohly být ovlivněny.

Socializační činitele lze rozdělit do několika kategorií, podle míry i bezprostřednosti jejich působení na každého jednotlivce. Společnost, resp. obecné sociokulturní vlivy, které působí na všechny členy daného společenství. Jejich prostřednictvím si všichni osvojí tentýž jazyk a přibližně tytéž hodnoty i způsoby chování, které jsou obecně respektovány a vyžadovány. Následkem sdílení určitých pravidel je možné i lepší vzájemné porozumění a anticipace chování lidí, kteří do této společnosti patří. Platný řád usnadňuje vzájemné soužití a zjednodušuje orientaci v různých sociálních situacích. Jednotlivé generace si jej předávají prostřednictvím mezilidské interakce, sociálním učením. Tento soubor pravidel a postojů se vlivem aktuálních okolností mění. Zdrojem zkušenosti je především aktuální sociální kontext. Zahrnuje obecný vliv společnosti i konkrétní lokality, kde člověk žije. Specifický vliv mají média, která prezentují uznávané hodnoty, normy a postoje. Sociální vrstva k níž jedinec patří mu obecná pravidla určitým způsobem zprostředkovává a interpretuje, zaujímá k nim nějaký postoj.

1.3 GENDEROVÁPODMÍNĚNOST SOCIÁLNÍHO CHOVÁNÍ

V sociálním chování se nejvýrazněji dívky a chlapci liší v míře agresivity. Chlapci i dívky si v předškolním věku rádi hrají ve skupinách, které mají tendenci k segregaci už od časného věku. „Chlapci si vybírají za společníky chlapce a tvoří větší skupiny (4 – 5). Dívky si zase raději hrají s dívkami a tvoří spíše menší skupinky (2 – 3). Hierarchie dominance bývá ve skupinách chlapců výraznější než ve skupinách dívek. Hra chlapců bývá rušnější, hra dívek klidnější a obsahuje vzájemnou péči. Chlapci volí častěji konstruktivnější hry, dívky kreslení.

Mezi chlapci a dívkami bývají také prokazovány určité rozdíly ve školním prostředí. Dívky zpravidla dosahují dříve školní zralosti a obvykle je u menšího procenta z nich požadován odklad školní docházky. Jejich prospěch v prvních třídách bývá lepší, zatímco chlapci často předčí dívky v některých předmětech ve vyšších třídách. Předpokládá se, že

mentální výbava dívek je univerzálnější, zatímco u chlapců je specializovanější.“ (Langmaier, Krejčířová, 1998). Přes nespornou biologickou podmíněnost je však třeba zdůraznit, že rozvoj všech psychických funkcí je vždy formován také výchovou, vzděláním a celým prostředím. Socializační tlak nesporně přispívá k rozdílům mezi chlapci a dívkami. Od okamžiku narození jsou děti jinak popisovány i vedeny – chlapcům se dostává obecně více pohybové a dívkám naopak více řečové stimulace. Nejen rodiče působí tímto způsobem na své děti, ale také vychovatelé v dětských zařízeních či učitelé ve školách postupují často nevědomě jinak vůči chlapcům a dívkám. Děti samy si své pohlaví a jemu připisované charakteristiky poměrně brzy uvědomují. Tříleté děti již rozlišují chlapecké a dívčí hračky, čtyřleté děti „mužské a ženské barvy“ a pětileté děti i pro pohlaví typické povahové vlastnosti. Vědomí vlastního pohlaví a současně i vědomá snaha chovat se očekávaným způsobem je pak mimořádně silná v období dospívání v souvislosti s propracováváním vlastní identity. Dalším obdobím zesílení mezipohlavních rozdílů bývá období narození dětí.

1.4 RODINA

Malá sociální skupina je definována přímým kontaktem všech svých členů a s tím souvisejícím osobním významem, ale i strukturovaností a přesným vymezením jejich rolí. Člověk se do ní dostává různým způsobem, výběrově či nevýběrově. Nejvýznamnější sociální skupinou je rodina, která zásadním způsobem ovlivňuje psychický vývoj dítěte. Rodina je forma dlouhodobého solidárního soužití osob spojených příbuzenstvím a zahrnující přinejmenším rodiče a děti. Základním pojmem je tzv. rodina primární, což je rodina, ve které jedinec vyrůstá. V dospělém věku jedinec zakládá novou rodinu, zpravidla uzavřením manželství a výchovou potomků. Takovou rodinu označujeme jako sekundární.

Podle zákona o rodině č. 91/1998 Sb. je hlavním společenským účelem manželství založení rodiny a řádná výchova dětí. Rodina je důležitým prostředím socializace jedince, intimity a sociální podpory, kde se utváří osobnost dítěte. Je primárním a nepostradatelným modelem společnosti, se kterým se dítě seznamuje. Nejvýrazněji dítě ovlivňuje tzv. rodina nukleární, do níž se dítě rodí a ve které vyrůstá. Rodina je také základním činitelem demografického vývoje, sociální, ekonomické i kulturní struktury. Můžeme ji též chápat jako instituci, která zajišťuje společenské procesy, základní zprostředkující funkce mezi jedincem a společností. Životní a kulturní úroveň rodiny, možnosti osobního a profesního růstu jednotlivých členů rodiny, problémy, případná nefunkčnost jsou v podstatě obrazem pomě-

rů v celé společnosti. Tato základní jednotka společnosti, jako schválená forma soužití lidí, podléhá právem silné sociální kontrole. Pro dospělého člověka je rodina velmi důležitá instituce. Jednou z nejdůležitějších hodnot lidského života je mít stálého partnera a děti. Děti jsou zdrojem hodnot, pocitu odpovědnosti, smyslu existence a duševní pohody. Kvalitní rodina dává všem jejím členům pocit bezpečného zázemí, bez ohledu na stanovování nějakých podmínek. Na druhé straně je však nutno zdůraznit, že rodina je také zdrojem stresu. Děti jsou „vydány napospas“ rodičům, kteří musí být dětem k dispozici neustále, bez ohledu na to, jestli jsou unavení nebo odpočatí, nemocní či zdraví. Spokojené a harmonické soužití rodiny má vést k uspokojování všech potřeb jedince. V případě dítěte se jedná především o funkci ochrannou a výchovnou. Bez fungující rodiny by se lidský jedinec nedokázal přizpůsobit okolnímu světu a plně se socializovat. Chyběla by zde socializační stránka celého výchovného procesu. Pokud členové rodiny dokáží zajistit všechny výše uvedené funkce, můžeme hovořit o funkční rodině.

1.4.1 Funkce rodiny

- Biologická a reprodukční funkce.
- Emocionální funkce a tvorba domova.
- Ekonomická funkce.
- Socializační funkce a výchovná funkce.

1.4.2 Vztahy v rodině

Vztahy v rodině hrají velice důležitou úlohu v životě dítěte. Významný vliv má především emoční stabilita rodinného prostředí, rodinná atmosféra. Mezi důležité formativní znaky rodiny patří tzv. emoční klima, osobní vztahy v rodině, způsob komunikace apod. Rodinná výchova má největší vliv na psychický a socializační vývoj v raném dětství. Působení v tomto případě není jednosměrné, dochází jak k působení rodičů na děti, tak i k působení v opačném směru.

1.4.3 Rodinné aktivity

Společné rodinné aktivity nejsou příliš časté, jedná se spíše o nárazové společné činnosti. Vzhledem k časovému zaneprázdnění rodičů, současnému životnímu stylu, možnosti

využití volného času pro sledování televize, internetu, a podobně dochází k ojedinělým společným akcím. Rodiny tráví společně dovolenou nebo víkendy, které jsou spíše v pracovním duchu – práce v domácnosti, na zahradě, popř. na stavbě rodinného domu. Jedná se spíše o aktivity nezbytné k zajištění bezproblémového materiálního chodu domácnosti a zcela uniká duševní souznění rodiny. Nezbyvá tudíž příliš prostoru na vzájemnou komunikaci, na sdělování pocitů a vyjadřování vlastních názorů v rámci rodiny. Výše uvedené aktivity směřují k získání vlastního pocitu zodpovědnosti, povinnosti a samostatnosti. Pro optimální vývoj a socializaci každého dítěte jsou podstatné vazby na sociální vztahy s okolím. Rodina by se měla setkávat s ostatními členy rodiny – babičkami, dědečky, tetami, příbuznými, kteří mohou také ovlivňovat výchovu jedince. Děti se v těchto interakčních vztazích naučí lépe komunikovat s ostatními, uvědomí si svou pozici v rámci sociálních vztahů ve svém okolí. Jsou nuceni přizpůsobovat se ostatním a dokázat se začlenit i v rámci vztahů mimo rodinu. Děti potřebují lásku, ale mnohdy si myslíme, že ony automaticky vědí, jak je máme rádi. Rodiče často nabývají dojmu, že lásku dítěti projeví tím, že se vzdají svých vlastních zájmů v jeho prospěch. Dítě nezbytně potřebuje cítit, že ho rodiče mají rádi, ne proto jaké je, ale proto, že je.

1.5 VLIV ŠKOLY NA VÝVOJ DÍTĚTE

Významnou institucí, ovlivňující dětskou osobnost i rozvoj různých psychických funkcí je škola. Každé školské zařízení rozvíjí nejen poznávací schopnosti a různé dovednosti, ale působí i jako důležitý socializační činitel, modifikující rozvoj určitých osobnostních vlastností i dalších aspektů. Škola působí ve směru eliminace individuálních rozdílů, vytváří tlak na posílení vlastností a kompetencí odpovídajících obecnému modelu úspěšného žáka. Hodnocení jejich výkonu i chování představuje specifickou zkušenost, která může ovlivnit dětské sebepojetí. Nástup do školy je důležitým sociálním mezníkem. Dítě v této souvislosti získává novou roli, stává se školákem. Doba, kdy tuto roli získá je přesně časově určena a jako společensky významný akt ritualizována (zápis, první den ve škole). Škola ovlivní další rozvoj dětské osobnosti, způsob prožití celého zbývajících dětství, projeví se i v oblasti sebehodnocení, mnohdy velice zásadním způsobem. Dosažení školního věku lze také chápat jako oficiální vstup do společnosti, kterou představuje obecně ceněná instituce školy.

1.5.1 Proces učení

Vývoj určený dědičností a působením vnějších vlivů se uskutečňuje prostřednictvím zrání a učení. Proces zrání je předurčen genetickým programem, projevuje se zákonitou posloupností určitých změn, které lze chápat i jako stav připravenosti k dalšímu rozvoji. Vývojové proměny v jednotlivých oblastech postupují v určitém, stabilním pořadí. Jejich individuální variabilita se projevuje v rychlosti, rovnoměrnosti a míře rozvoje. Zrání je podmínkou dosažení stavu vnitřní připravenosti k rozvoji jednotlivých psychických vlastností a funkcí. V tomto smyslu vymezuje možnosti působení učení, protože vytváří hranici, za níž nemůže vývoj ani při sebelepší stimulaci pokročit.

1.6 VRSTEVNICKÉ SKUPINY

Důležité zkušenosti může také dítě získat i z dalších mezilidských vztahů, které se vytvářejí v rámci různých skupin. Vliv vrstevníků je důležitý již v dětství, dítě potřebuje být vrstevnickou skupinou akceptováno a přijatelně hodnoceno. Naplnění této potřeby závisí mimo jiné i na něm, na tom, zda dokáže spolupracovat a zároveň se prosadit. Pokud se nedokáže požadavkům skupiny přizpůsobit, budou reakce ostatních nepříznivé a mohou další vývoj jeho osobnosti negativním způsobem ovlivnit. Sociální zkušenost se může zafixovat a pocit nejistoty, který z ní vyplývá, je bude zatěžovat i v dalších vývojových fázích. Vztahy s vrstevníky jsou velmi důležité v období dospívání, kdy vytvářejí sociální síť, která může sloužit jako sociální zázemí, eventuálně i jako zdroj pomoci a opory v nouzové situaci. Pokud jsou z nějakého důvodu redukovány nebo deformovány, může tato skutečnost působit jako negativní, zátěžový faktor. Samozřejmost jistoty, kterou poskytuje rodina, umožňuje dítěti, aby se koncentrovalo na vztahy s vrstevníky. Potřeba kontaktu s vrstevníky je považována za jednu z nejvýznamnějších potřeb školního věku. Vrstevnická skupina se stává významným socializačním prostředím. Její vliv je volnější než vliv školy, připouští větší možnosti v socializačním rozvoji, umožňuje rozvoj jiných kompetencí a individuálně specifických rysů osobnosti. Ve vrstevnické skupině je dítě jedním z jejích členů, musí přijmout určitá pravidla a zároveň je individualitou, která se zde prosazuje tak, jak dokáže. Skupina je místem sdílení určité životní zkušenosti a společného řešení problémů, je místem přijetí skupinových norem a generačního stylu života, ideálů, hodnot apod. Dítě se zde učí dovednosti sociální interakce, solidaritě, spolupráci, specifickým způsobům komunikace, sebeovládání a zvládání různých rolí. Role vrstevníka, spolužáka, ka-

maráda je důležitou rolí, kde zkušenost s různými kamarádskými vztahy slouží jako nezbytný předpoklad pro pozdější rozvoj hlubších přátelství a intimních vztahů v adolescenci. Pro dítě je velmi důležité, aby bylo akceptováno nejen dospělými, ale i vrstevníky. Sociální vlivy nepůsobí na všechny děti stejně, ale podle toho, jak jejich podnětům a požadavkům rozumí, jak si je vysvětlují a jak je prožívají. Důležitým faktorem je proto vždy aktuální vývojová úroveň daného jedince a jeho předchozí zkušenosti.

2 VOLNÝ ČAS

Významnou sférou a dimenzí života a výchovy dětí mládeže se ve 20.století stal volný čas. Možnosti vyplývající z jeho rostoucího dosahu, velké dynamiky a flexibility naznačuje přehled jeho funkcí uváděný německým badatelem H.W. Opaschowskim:

- rekreace (zotavení, uvolnění)
- kompenzace (odstraňování zklamání a frustrací)
- výchova a další vzdělávání
- komunikace
- participace (angažování se na vývoji společnosti)
- integrace
- enkulturace (kulturní rozvoj sebe sama, kreativita v umění, sportu, technických a dalších činnostech) (Hofbauer, B. in Za školou 5/93)

Tyto možnosti se plně týkají dětí a mládeže. Jejich volný čas není pouhým prostorem pro dobrovolné, více či méně organizované nebo spontánní aktivity, nýbrž komplexně působícím prostředím. Mladí lidé v něm na základě dobrovolné volby a participace utvářejí názory, postoje a vlastnosti nezbytné pro občanský, pracovní a rodinný život jednotlivce. Pro něho jsou v současnosti charakteristické stále složitější vazby člověka k sobě samému, k jeho vztažným skupinám i celé společnosti se všemi jejími vývojovými peripetemi. Významu nabývá volný čas v celospolečenské dimenzi, neboť do svých možností zahrnuje nejen jedince, ale i celé sociální a věkové skupiny mladé generace. Účelnému využívání volného času se musí každé dítě a mladý člověk učit. Možnosti optimálního rozvoje dětí a mládeže ve volném čase jsou omezovány a někdy přímo negovány četnými objektivními i subjektivními faktory. Některé z nich mají globální a výchovným působením nezvratitelný charakter. Důsledky přírodních a společenských katastrof (povodně, sucha, občanské války, vystěhovalectví, bezprizornost), špatné životní podmínky – působí méně zdatně, avšak dlouhodobě. Podle odhadů svůj čas na ulicích velkoměst tráví na 100 milionů dětí, na 50 milionů se jich musí živit námezdní prací. Často se právě těmto dětem nedostává sociální pomoci, výchovné podpory ani pozornosti k jejich životu ve volném čase. Rodinné problémy – rostoucí počet dětí nenachází zázemí ani oporu v rodině, kterou někdy s negativními důsledky hledají u vrstevníků.

2.1 MIMOŠKOLNÍ AKTIVITY A VÝVOJ PSYCHIKY

V mimoškolní činnosti se dítě setkává s těmi nejmocnějšími podněty k důvěře ve vlastní síly. Do jisté míry sice na zkušenosti ze školní práce organicky navazuje, opírá se o ně, ale navíc je často ještě podstatně rozšiřuje a prohlubuje, i když jde především o relaxaci a regeneraci sil formou zcela svobodně volené aktivity. V šesti letech jsou ještě děti plné protikladných přání. Prožívají rozpory požadavků a vlastních prožitků a projevují zvýšenou citovou labilitu. Chybí jim také vlastní měřítko sebehodnocení. Ve skutečnosti jsou však tyto děti jen nerozhodné a málo samostatné.

Každá krajnost výchovného působení přináší do křehkého světa dětské psychiky určitý soubor nežádoucích vlivů, jakých by se optimální působení mělo vyvarovat.

2.2 CHARAKTERISTIKA VOLNÉHO ČASU

Volný čas charakterizuje zejména: dobrovolnost volby činnosti, diferencovanost obsahu, flexibilita způsobů jeho realizace, možnost neformální participace dětí mládeže na společných veřejně prospěšných aktivitách. Volný čas je pro jedince i společnost možností a šancí, které lze účelně využít, avšak také zneužít. V jeho rámci mohou děti i mladí lidé probouzet a rozvíjet ušlechtilé zájmy, získávat nové poznatky a dovednosti, navazovat sociální kontakty a podílet se na společenských aktivitách, osvojovat si tvořivé postoje k sobě, svým vrstevníkům i ostatním lidem, k blízkému sociálnímu prostředí i celému světu. Volný čas je však také prostorem, kde se děti samy stávají subjektem nežádoucího jednání vůči sobě samému, svým vrstevníkům, dospělým, celé společnosti. Příkladem mohou být kouření, alkoholismus, závislost na drogách, prostituce, trestná činnost, členství extremistických skupinách apod. Dále mezi negativní jevy patří samotné nevyužívání možnosti volného času, které ho znehodnocuje jako významnou hodnotu v životě každého člověka. Volný čas je tedy sám o sobě neutrální a záleží na uživateli a organizátorech, zda a jakým způsobem bude realizován ve prospěch jedince. V současném světě není snadné být mladým. Právě proto volný čas zůstává pro děti a mládež nezastupitelnou oblastí, v níž se mohou realizovat v individuální i společenské dimenzi. Často se tak děje negativními a někdy zcela nepřijatelnými způsoby. Volný čas a jeho zařízení nemohou zajisté všechny stresy i další nebezpečí odstranit, ale mohou částečně jejich důsledky omezit. Volnočasové aktivity mohou zejména svým výchovným vlivem preventivně působit, rozvíjet pozitivní stránky

osobnosti a zvyšovat obranyschopnost proti negativním vlivům. Mohou to být zejména zájmové aktivity nejrůznějšího obsahu v trvalých útvarech nebo příležitostné činnosti, společné činnosti dětí, mládeže a rodičů (rozvoj vztahů v rámci rodiny), aktivity zaměřené na kontakt s vrstevníky, na rozvoj sociálních vztahů, kompenzační činnosti, které napomáhají v resocializaci nebo reedukaci dětí mládeže handicapovaných zdravotně, sociálně, morálně nebo výchovně. Volný čas se neuskutečňuje jako pouhá „hra v čase“ nebo „hra o čas“, nýbrž jako úsilí o dobrovolné, efektivní využití velkých možností času dětmi a mladými lidmi či jejich skupinkami.

2.3 HRA

Hra je aktuální činnost volená i uskutečňovaná zcela svobodně, není osobně vědomým prostředkem k cíli, ale spíše cílem sama o sobě. Zájem pak představuje nejen citově přitažlivou, ale i trvalejší zaměřenost na určitou předmětnou oblast, s poněkud výraznější cílovou orientací. Její realizaci (počátek, tempo i konec) si však obdobně jako u hry určuje jedinec sám. Jako komplexní duševní útvary zahrnují hry i zájmy poznávací, citové i volní funkce. Některé aktivity v přechodové fázi je obtížné jednoznačně zařadit mezi hry či zájmy. Volba a intenzita zájmů vychází často spíše z motivačně-prožitkových aspektů jedince, než z jeho schopností či reálných možností. V orientaci zájmů se uplatňuje i osobní zkušenost, pohlaví, sociální status, kultivační podněty, výchova, věk apod.

2.3.1 Dětství jako věk her

Dětství zůstává především věkem her, avšak tak, jako existuje přechod raných aktivit (experimentace) ke hře, lze pozorovat i postupný přechod od hry k zájmům. Hra však celoživotně nikdy neztratí svůj význam. V určitém věku přesto dochází k výraznému vývojovému posunu v charakteru mimoškolních aktivit, to potvrzuje jejich vývojový princip. E. Claparède soudil, že vnější objekt se stává subjektivně zajímavý pouze pro příslušně disponovaného jedince, který pak zpětně tím, na čem mu záleží, naznačuje i dosažené kvality vývoje vlastní osobnosti. Postupně se mění nejen obsah, ale i forma mimoškolních aktivit, zužuje se také jejich rozsah a zvyšuje se náročnost. „Rodiče bývají někdy až roztrpčeni tím, že se jejich dítě věnuje s větším nadšením svým mimoškolním zájmům než učením. V tomto projevu dětí je však nesporně i mnoho pozitivního – škola totiž není v životě vším. Všemi tvořivými zájmy se dítě učí být i obecně kreativní a aktivní. Ve skutečném

životě platí totiž tvořivost a iniciativa často mnohem víc, než elementární školní poznatky.“ (Čačka, 2000)

Na konci dětství má 50% dětí má patrný určitý vývojový směr osobnosti. Od těkavosti raného dětství tak bývá v průběhu dětství a puberty u mnohých dosaženo určité výběrovosti orientace. Samostatněji realizované sebeřízení však předpokládá ještě podstatně širší a osobitější struktury postojů, cílů seberealizace i hodnot. Dítě v mnoha oblastech ještě přebírá určité cíle a životní postoje z okolí po měrně nekriticky, postupná krystalizace a relativní stabilizace zájmů tak jakoby připravuje nástup plnění vývojových úkolů následujícího stádia.

V zájmu zdravého vývoje dítěte musí v jeho denním programu zbyť na hru přiměřený dostatek času. Zákaz hry nikdy nevede ke zvýšení zájmu o učení. Je ale vždy vážným ohrožením duševní rovnováhy. Děti se však postupně stávají stále více schopnými odložit hru, pokud ještě nesplnily školní povinnosti. „Vzdát se hry však nedokáží ani v deseti letech, přinejmenším si kutálí tužkou po stole. U povinnostmi zatíženého žáka otevírá hra dveře do světa zdání – tato nálada se působivě šíří jako zlaté tkanivo celou sférou hry, podobně nám nabízí i umění a další imaginativní aktivity neharmonického reálného prožívání oním ideálním a harmonicky uspořádaným bytím, které nazýváme bytím krásy.“ (Gross in Nakonečný, 1997) Vývojové změny mimoškolních aktivit přinášejí stále větší příležitost k uplatnění a uspokojení zvědavosti, představivosti, emocionality, potřeby pohybu atd. Hrou se také rozvíjejí zdravé vztahy k ostatním dětem.

2.3.2 Námětová hra

Námětová hra bývá, díky fantazijnímu splnění přání i možnosti neskrývaně projevit skutečné city vůči nejruznějším autoritám, také významným faktorem pro zachování rovnováhy. Děti dospívají jejím prostřednictvím navíc i k plnějšímu imaginativně-emotivnímu uchopení mnoha pro ně dosud tajemných a jinak neuchopitelných jevů.

2.3.3 Pohybová hra

Roli určitého ventilu tenze plní také pohybové hry. Zanedbání rozvoje pohybové obratnosti může být, díky následné zbrklosti a nezkušenosti, i příčinou úrazů.

2.3.4 Dramatická výchova

Dramatická výchova pak pomáhá posilovat i sebeovládání a sebejistotu při vystupování před lidmi. Bohatým přínosem k duševnímu rozvoji se však stále pro vnímavější děti stávají i běžné životní situace.

3 ZÁJMOVÉ ČINNOSTI

„Zájmové činnosti chápeme jako cílevědomé aktivity zaměřené na uspokojování a rozvíjení individuálních potřeb, zájmů a schopností. Mají silný vliv na rozvoj osobnosti i na správnou společenskou orientaci.“
(http://www.pppbruntal.cz/legislativa/vyhlaska_74_2005.htm)

3.1 ZÁJMY A JEJICH DĚLENÍ

„Zájem je schopnost trvalejšího zaměření, soustředění se na určitou činnost s výrazným emočním doprovodem. Stimuluje myšlení, paměť, vůli a jiné psychické procesy. Lidé se svými zájmy liší, a to nejen jejich zaměřením, ale i vytrvalostí, hloubkou, šířkou, intenzitou a hodnotou. Zájmy vypovídají o osobnosti a životní dráze člověka.“ (Hatl, Hartlová, 2000)

3.1.1 Podle úrovně činností

- „aktivní(produktivní): aktivními se označují zájmy, při nichž jedinec sám vyvíjí činnost a produkuje nějaké hodnoty, zabývá se aktivně předmětem svého zájmu.
- receptivní: jsou ty, při jejichž realizaci se aktivita omezuje pouze na vnímání předmětu zájmu. U receptivních zájmů je nebezpečí pasivity a konzumního vztahu.

3.1.2 Podle intenzity zájmu

- hluboké: Hluboké zájmy silně jedince ovlivňují a působí na něj, rozvíjejí poznání, zdokonalují dovednosti, obohacují citový život.
- povrchní

3.1.3 Podle časového trvání

- krátkodobé
- dočasné
- přechodné

3.1.4 Podle stupně koncentrace

- jednostranné

- mnohostranné

3.1.5 Podle společenských norem

- zájmy žádoucí (hodnotné): Společensky ovlivňovaná (pedagogicky motivovaná a řízená) zájmová činnost vede ke společensky žádoucímu rozvoji osobnosti, talentu, aktivnímu životnímu stylu, naopak volný čas nenaplněný zájmem může být příčinou patologického chování. Výchova k zdravému a společensky žádoucímu užívání volného času v dětství je efektivnější a levnější než následná převýchova narušených jedinců.
- zájmy nežádoucí: které se neslučují s obecně platnými společenskými, případně právními normami.

3.1.6 Tradičně podle obsahu

- společenskovední
- pracovně-technické
- přírodovědně-ekologické
- eteticko-výchovné
- tělovýchovné
- sportovní
- turistické

3.2 ZÁJMY JAKO AKTIVAČNĚ MOTIVAČNÍ ČINNOSTI

Zájmy souvisejí s celkovým zaměřením osobnosti a lze je charakterizovat jako relativně stálé snahy zabývat se předměty nebo činnostmi, které člověka upoutávají po stránce poznávací nebo citové. Zajímavému předmětu nebo činnosti přikládá člověk zvláštní hodnotu, a proto je veden snahou po aktivním styku s ní. Dosahování cíle je provázeno kladným citovým naladěním a uspokojením. „Zájmy patří mezi vlastnosti aktivačně-motivační, vedou osobnost k činnosti (aktivitě) a vyvolávají pohnutku (motiv) k činnosti zaměřené určitým směrem. Motiv představuje základní pohnutku volního procesu. Aby vedl k jednání, musí zahrnovat kromě uvědoměle zvoleného cíle a představy o možných prostředcích

k jeho dosažení také vědomí osobní hodnoty cíle, které pak koresponduje s mírou energie, jakou je subjekt ochoten uvolnit na překonávání překážek při jeho dosahování. Bez uvedených složek by se jednalo pouze o pasivní touhu či přání. Hodnotu zde chápeme jako subjektivní preferenci konkrétního cíle. Ve zralejších stádiích vývoje pak vznikají i hodnoty jako *zobecněné snahové tendence*, seskupující se do individuálních hierarchicky uspořádaných struktur *hodnotového vědomí*.“ (Čačka, 2000) Samostatnost a uvědomělost volby cílů i účinnost průběhu směřovaného volního úsilí je v každém stádiu vývoje dána úrovní rozvoje racionálně-poznávacích funkcí a vyspělostí subjektivně-prožitkových útvarů duševního dění osobnosti. Je tedy výrazem dosažené úrovně celé osobnosti. Pohnutky dětí na prvním stupni ZŠ však v souladu s kvalitou jejich duševních funkcí postrádají zpočátku některé nezbytné složky motivu – uvážlivou volbu cíle, vědomí jeho osobní hodnoty a promyšlený postup k jeho dosažení. Záměrné jednání tak zpočátku vyžaduje pomoc dospělých ve všech fázích vůle.

Na počátku školní docházky je příznačná pro děti celková motivace, která se postupem času začíná diferencovat ve vztahu ke konkrétním činnostem.

3.3 OD KOPÍROVÁNÍ K VYHRANĚNOSTI V ZÁJMOVÉ ČINNOSTI

Děti zpočátku jen kopírují zájmy okolí, také každá realizovaná činnost vede k opakování a to i s fázově typickými projevy výběrovosti, krátkodobosti i sobě vlastními kvalitami přístupu. Děti postupně přecházejí od jednoduchého ke složitějšímu, od konkrétního k abstraktnímu, od pasivního přijímání ke spontánní aktivitě, od obecnosti orientace ke specializaci, od subjektivnosti k objektivnosti, od bezprostřednosti ke zprostředkovanosti a od orientace na detaily ke globálnějšímu přístupu. „Mezi devátým a dvanáctým rokem, kdy je nejsilnější tendence k utváření jednotně orientovaných vrstevnických skupin, nabývá hra charakter sportovního zaměření. Oblíbenou činností se stává i zakládání klubů, popř. provozování nejrůznějších zájmových aktivit v rámci řady specializovaných zařízení pro mládež.“ (Čačka, 2000) Tam, kde k tomu není dostatek příležitostí, hrozí i vytváření part s méně konstruktivní až delikventní orientací. S postupující kontrolou a úmyslností duševního dění narůstá stabilita i propracovanost zájmové orientace a dochází také k posunu od obecnějších aktivit ke stále konkrétnější odborné specializaci. Postupná vyhraněnost a hloubka zájmů je však zároveň podmínkou dalšího nárůstu úrovně poznávací, prožitkové i

volní složky osobnosti u dítěte. U těch dětí, které se již v prepubertě věnují stabilněji některé předmětné oblasti, ovlivňuje dané zaujetí i jejich širší poznávací zaměřenost. V prepubertě je zájem o fantastické a pohádkové příběhy vystřídán preferencí příběhů uspokojujících touhu po romantice a dobrodružství. Děti se ztotožňují s jejich hrdiny a přejímají jejich chování a postoje. „Aktivity v každé ze tří základních životních oblastí projevu, ať jde o mezilidské vztahy, práci i hru, vyžadují specifické naladění a přístup. Podobně jako nemohou být citové vztahy povinností a naopak plnění povinností hrou, nelze ani čas na oddech vyplňovat nějakým křečovitě vzdělávacím či výchovným účelem. Přes hlavní oddechovou funkci zájmů i všechnu nesystematičnost a bezděčnost v přísunu informací bývá dopad řady mimoškolních aktivit na duševní dění mnohem syntetičtější, dlouhodobější a hlubší než samotné školní práce, vyznačující se specifickou atmosférou i omezenějšími nároky na způsobilost v dílčích předmětech. Žáci nejsou jen „ukázněnými konzumenty předepsané učební látky“, tápavě a s nejistotou hledají uplatnění svých osobitých schopností a touží po nenásilném a poutavém rozšíření vědomostí a dovedností prostřednictvím nejrůznějších zájmových aktivit. Prostřednictvím zájmů také poznávají své možnosti a zároveň zvyšují svou způsobilost. Funkce rodičů by v této oblasti měla spočívat především na nenásilné nápovědi a pomoci překonávat překážky. Někdy jsou zájmy i výrazem podvědomě-symbolické kompenzace určité touhy, eventuálně výkonových či sociálních neúspěchů v jiné oblasti. Vlastní „Já“ tak postupně hledá stále uvědoměleji adekvátní cestu k dalšímu seberozvíjení s ohledem na své subjektivní snahy a reálné možnosti.“ (Čačka, 2000) Zájmy se pochopitelně s vývojem mění. Děti se ještě dost snadno, povrchně a krátkodobě zajímají o jakékoliv jevy v okolí. Tendence k nicnedělání či charakter zájmové aktivity jsou do značné míry také důsledkem percepce trávení volného času ve vlastní rodině či skupině kamarádů. Charakteristickým znakem dospívání je pak nejen subjektivní, relativně samostatná i osobitá volba, ale také vzrůstající stabilita a hloubky zájmů, odrážející tím nepřímou i dosaženou úroveň duševních předpokladů. K volbě ale přispívá nejen celkový duševní rozvoj, ale i přístupnost a větší orientovanost v širším rozsahu předmětných oblastí. Mládež objevuje stále nové oblasti sebeaktualizace a seberealizace. Obecné orientace se tak dále diferencují na základě jedinečných schopností, osobní přitažlivosti, vnějších vlivů apod. Od těkavosti raného dětství se tedy zájmy během prvních dvou životních dekád postupně vyhraňují a stabilizují co do rozsahu, hloubky, míry obecnosti či konkrétnosti a přitom zůstávají jedinečné. Relativní svoboda jejich volby, intenzita či charakter naplňování je závislá i na vývojových charakteristikách a dané životní situaci. Výběr zá-

jmů může také sloužit jako diagnostický prostředek. Nové zkušenosti v období dospělosti zpravidla již nevyvolávají výraznější změny zájmů. Teprve na přelomu stáří je pak patrný obecný přesun zájmů od fyzicky náročných forem do spíše estetických a kulturních poloh.

3.4 FORMY ZÁJMOVÉHO VZDĚLÁVÁNÍ

Zájmové vzdělávání lze uskutečňovat zejména těmito formami dle zákona č. 561/2004 Sb.: příležitostnou výchovnou, vzdělávací, zájmovou a tématickou rekreační činností nespojenou s pobytem mimo místo, kde právnická osoba vykonává činnost školského zařízení pro zájmové vzdělávání, pravidelnou výchovnou, vzdělávací a zájmovou činností, tábořovou činností a další činností spojenou s pobytem mimo místo, kde právnická osoba vykonává činnost školského zařízení pro zájmové vzdělávání, osvětovou činností včetně shromažďování a poskytování informací pro děti, žáky a studenty, popřípadě i další osoby a vedení k prevenci sociálně patologických jevů, individuální prací, zejména vytvářením podmínek pro rozvoj nadání dětí, žáků a studentů, nebo využitím otevřené nabídky sponzárních činností.

3.5 PSYCHOLOGICKÁ A PEDAGOGICKÁ PODSTATA ZÁJMOVÝCH ČINNOSTÍ

Psychologie sleduje zájem jako individuálně osobnostní jev, pedagogika se zabývá zájmy z hlediska jejich usměrňování a formování v procesu výchovy. Věnuje se nejen zájmům existujícím, ale i ovlivňování a vytváření podmínek pro vznik nových zájmů. Zájmy nevhodné a z hlediska jednotlivce i společnosti nežádoucí se snaží eliminovat. Zájmy jsou nejčastěji vyvolány potřebami, ale nejsou s nimi totožné. Vztah mezi potřebami a zájmy je oboustranný. Zájmy se rozvíjejí na základě existujících potřeb, umožňují jejich uspokojování a tím zároveň ovlivňují jejich charakter a vznik dalších potřeb. Při výchovném působení tak prostřednictvím obsahu jednotlivých činností dochází nejen k uspokojování již existujících potřeb, ale i k jejich pedagogickému regulování podle požadavků společnosti v souhlasu s dispozicemi jednotlivců. Zájmy mají těsnou vazbu na vlohy a schopnosti člověka, které podmiňují úspěšné vykonávání nějaké činnosti. Pro zájem je charakteristický výběrový vztah k předmětu nebo činnosti, kterým člověk přičítá zvláštní význam. Zájem vzbuzuje snahu po aktivním styku s předmětem zájmu, po jeho poznání i zvládnutí a vyvolává silné citové prožívání činnosti. V jejím průběhu se mohou rozšiřovat a prohlubovat

určité poznatky, dovednosti a schopnosti, které zpětně ovlivňují další rozvoj zájmů. Jako trvalé se však obvykle upevní pouze ty zájmy, které odpovídají vnitřním předpokladům a vnějším podmínkám.

3.6 SEBEROZVOJ, SEBEVÝCHOVA A SEBEVZDĚLÁVÁNÍ

Zatímco škola rozvíjí znalosti jednotlivých předmětů, tak teprve zájem dokáže jejich možnosti skloubit a prakticky využít ještě před započatím profesionální přípravy. Školou vytvořený základ je tedy žádoucím prostřednictvím mezioborového charakteru zájmů dále prohlubovat a integrovat. Zájmy sice nejsou pro člověka nevyhnutelné, naplňují však řadu psychických potřeb a působí zároveň na rozvoj orientace, prožívání i chování osobnosti. „Zájmová aktivita se vedle regenerace a ventilace napětí v nemalé míře spolupodílí i na mnohostranném seberozvoji každého jedince. Vzhledem ke své komplexnosti tedy slouží nejen k rozvíjení racionálně-kognitivních funkcí (schopnosti, prohloubení a provázanost, poznání, dovednosti, celková orientovanost), ale spolupodílí se taky na kvalitě imaginativně-emotivních tendencí osobnosti (kladné životní podněty, sociální kontakty, komunikativní dovednosti, seberozvíjení, estetické cítění), podmiňují i významnou akceleraci kvalit vlastní motivace a vůle (cílevědomost, zvýšení odolnosti při překonávání překážek, duševní homeostáza, vytrvalost, organizační schopnosti, plánovitost, prestiž, seberealizace a jiné) a posilují zároveň řadu vlastností člověka (odvaha, svědomitost, společenskost aj.). Zvýšení akcelerace duševního vývoje tak souvisí jak s rozšířením nabídky, tak s odpovědným výběrem zájmů.“ (Čačka, 2000)

Cesta k samostatnosti vede přes získávání kompetence prostřednictvím vzdělávání, jeho zdrojem ale nebývá jen škola. Člověk se potřebuje rozvíjet v mnoha směrech. Zájmové aktivity vždy uspokojují vždy určitou vývojovou potřebu, zasahují tak více či méně určitou oblast osobnosti a hrají tím v jejím vývoji specifickou roli. Na jedné straně lze u určitých skupin dětí a mládeže pozorovat v aktivitách prováděných ve volném čase výraznou vyspělost individuálních životních stylů, v jiných vrstvách však naopak dochází k výraznému prohlubování komercializace až stereotypizace mimopracovních činností, které pak nijak nepřispívají k osobnímu seberozvíjení. Aktivní zájmy umožňují dospívajícím dětem podstatně svobodnější sebevyjádření i seberozvoj. Prohry a frustrace v zájmové aktivitě tolik nebolí, jsou nezbytným tréninkem na podstatně závažnější životní traumata.

„Psychologické výzkumy ukázaly, že nejcennějšími vlastnostmi dobrých vychovatelů jsou především: přirozená láska k dětem, trpělivost, porozumění, přiměřené požadavky, důslednost, optimismus a sebedůvěra. Děti vedené vychovateli s těmito vlastnostmi mají tedy největší naději vstupovat do života s důvěrou, citově vyrovnané, veselé, podnikavé, přátelské, dobře spolupracující, snaživé, vytrvalé a poctivé. Vychovávat děti tedy znamená i vychovávat sebe. Teprve pak může platit: *Méně zásad a více dobré vůle a tvořivosti.*“ (Čačka, 2000)

Z hlediska vedoucího volnočasové aktivity pro děti je důležité navázání kontaktu s rodiči svěřených dětí. Seznámením se s jejich názory, postoji a představami pomůže lépe pochopit život konkrétního dítěte. Důležité je, aby vedoucí kroužku působil jako vzor pro děti. Musí dávat osobní příklad. Hodnocení dětí je pro ně velmi důležité jako zpětná vazba. Má dvě funkce a to emocionální a informační. Informační hodnocení poskytuje dítěti zpětnou vazbu. Emoční odměny jako je například pohlazení nebo úsměv bývají velmi účinné.

3.6.1 Sport

Sport cvičí nejen dovednosti a odhad vlastních sil, ale rozvíjí také řadu pozitivních vlastností. Pěstování různých druhů sportů vyžaduje pevnou vůli, vytrvalost, uvědomělou kázeň, rozhodnost, odvahu, sebeovládání a samostatnost ve vytyčování i dodržování tréninkových úkolů. Kolektivní sporty posilují smysl pro spolupráci, odpovědnost, kamarádství, vzájemnou pomoc i ochotu podřídit se zájmům celku. Nezanedbatelnou funkcí celku je však také společensky přijatelná ventilace soupeřivosti a agresivity. Zabírá-li však sport většinu času, pak jde již spíše o fixaci pubescentní hravosti nebo soupeřivosti.

3.6.2 Tanec

Podobně působí i výuka tance, která má hlavně pro dospívající navíc i výrazný společenskovochovní dopad. Učí dívky i chlapce kromě sladění pohybu s hudbou i společensky přiměřenému a zdvořilému vystupování a dává příležitost k jejich osobnímu i duševnímu přiblížení. Diskotéky, kde si bez velkého nacvičování zatančí i prepubescenti, jsou spíše než vývojovým podnětem prostředkem k vybití napětí.

3.6.3 Cestování

Typicky adolescentní zálibou je cestování, které je navíc spojováno s romantickým zájmem o svět a jeho historii. Také literární tvorba či dramatická výchova mívá pro část dospívajících určitou přitažlivost. Možnost vžívat se do různých rolí napomáhá hledat vlastní identitu a roli v životě.

4 SDÍLENÍ VOLNÉHO ČASU A VZÁJEMNÁ INTERAKCE DĚTÍ A ZVÍŘAT

Většinu dne trávíme zavřeni mezi čtyřmi stěnami, často před rozsvíceným monitorem, mezi lidmi a přesto vlastně sami. Jsme unavení, stresovaní a napjatí. Napadlo vás, proč právě Češi patří k předním chovatelům domácích mazlíčků? Ano, děláme to sice podvědomě, ale léčíme se pomocí „živé přírody“. Domácí mazlíčci sice neodstraní příčiny (např. angíny, cukrovky či mentální a fyzické handicapy), ale zlepšují psychický stav i sebevědomí, zmírňují pocit osamělosti a bojí sociální bariéry. Uklidňujícím dojmem působí už pohled na zčeřenou hladinu akvária či klec s ptáčky. A to se jich ještě nedotýkáme! Domácí králík, morče a křeček se už dají pohladit, a tento „obyčejný“ dotek dovede rozlít po našem těle pocit bezpečí a blaženosti. Vlastnictví koně, psa, kočky, fretky či nějakého opeřence představují skutečně nezanedbatelnou prevenci před civilizačními chorobami. Pomáhají i k rychlejší regeneraci. Poskytují lidem lásku, nehodnotí, nesoudí ani nekritizují. Podporují pocit smysluplnosti a vracejí chuť do života. Člověk, který chová zvířata, za ně přebírá plnou odpovědnost. Zvířata jsou na svém chovateli závislá, což zvyšuje sebeúctu a sebejistotu chovatele. Tím, že jsou chovatelé nuceni vyhovět potřebám zvířat – krmení, pohyb, denní hygiena atd. si zlepšují fyzickou kondici i samostatnost a soběstačnost do vysokého věku. Protože zvířata vyžadují dodržování pravidelného denního rytmu, nutí klienty, pacienty nebo osoby s handicapem k cílenému a soustředěnému chování, a to bez ohledu na věk. Zvířata nejsou tak náladová jako lidé, a proto kladně ovlivňují psychický a fyzický stav člověka. Chovaná zvířata mají antidepresivní účinky, protože dokáží milovat člověka s naprosto nepředstíranou láskou.

4.1 PŘÁTELSTVÍ ČLOVĚKA A ZVÍŘETE

První kontakty dětí se zvířaty probíhají v dětství různými formami. Důležitost přátelství dítěte se zvířetem pro podporu citového i rozumového vývoje dítěte je nesporná. Vztah dítěte ke zvířeti napomáhá rozvoji sebevědomí, pocitu zodpovědnosti, samostatnosti a schopnosti zapojit se do společnosti. Nejoblíbenějším zvířetem je pes, který je i častou postavou kreslených filmů, hlavním hrdinou dětských knih a námětem mnohých ilustrací. Některé děti žijí se zvířaty již od útlého věku a jsou vychovávány v jejich společnosti, některé děti se poprvé setkávají se zvířecí říší prostřednictvím pohádek. Pohádky jsou plné zvířat s lidskými vlastnostmi, či zvířat pomíchaných s člověkem, ale i zvířat jako takových.

Dětská literatura, mýty a bájně příběhy zvířecími postavami a motivy nešetří. Hojně se vyskytují psi, kočky, koně, jakož i divocí obyvatelé hvozdů i vod, nechybí ani hmyz. Velké zastoupení různých živočichů v tradovaných příbězích není překvapující. Přežití člověka po většinu jeho vývoje záviselo na tom, jak si poradil se svými nepřáteli či konkurenty. Pohádková zvířátka však většinou vyvolávají v dětech mylnou představu o zvířecí říši. Například v české pohádce O pejskovi a kočičce pejsek představuje mužský element a kočička ženský. Tím pádem mohou děti získat mylnou představu, že druhovým protikladem samečka psa je samička kočička. Zvířátka v pohádkách či bajkách také vystupují jako symbol některé z lidských vlastností, ovšem není tomu tak vždy. Některá zvířata v pohádkách jsou skuteční plnohodnotní zástupci svého rodu. Jejich role pak bývá zpravidla trojí: mohou vystupovat jako hrdinovi pomocníci nebo nepřátelé, jsou-li vlastněna, vypovídají o sociální příslušnosti majitele. I velcí hrdinové mívají zpravidla své pomocníky – zvířecí pomocníci přitom často bývají obdařeni nadpřirozenými schopnostmi, znalostmi a vědomostmi, jež obyčejným smrtelníkům unikají.

4.2 VÝVOJ VZTAHU DÍTĚTE KE ZVÍŘATŮM

- Období novorozence a kojence (do 1 roku života dítěte): období diferenciací a separace vlastního „já“ organizované na nižší úrovni. V tomto období jde o základní zakotvení v mikroprostředí spojené s pocíty známosti, bezpečí a jistoty. Zároveň však jde také o přiměřenou stimulaci a realizaci motorických a kognitivních aktivit. Ke konci tohoto období může dítě psa rozeznávat jako objekt, kterého není třeba se bát a který je příjemný na pohmat.
- Období batolete (od 1 roku do 3 let života dítěte): vzniká první symbolické chápání prostoru, první pojmy. Imprintingové období vnímání domova, oblíbené hračky a zejména zvířete. Některé děti již dávají přednost psům a s živým psem si hrají.
- Předškolní věk (3 – 6 let): dítě je v tomto věku schopno korigovat své projektivní představy se skutečným zvířetem. Není zatím schopné se o zvíře postarat, pokud rodiče v tomto věku pořídí dítěti psa, měl by to být pes velmi klidného plemene.
- Mladší školní věk (6 – 10 let): pro toto období je typická určitá emancipace od rodiny. Je možno mluvit o veřejných a sociálních prostorech, ke kterým si dítě vytváří vztah. Právě kvůli sociální dimenzi začíná být pes mimořádně vhodným partnerem

pro školní dítě, dodává mu sebejistotu a pocit bezpečí. Stále však nemůže být péče o psa ponechána jen na dítěti, i když se na ní podílí velkou měrou.

- Starší školní věk (10 – 15 let): sociální aktivity se mění na aktivity kulturní. Je zde výrazná potřeba uplatnit se za pomoci prostředí nebo proti němu. V tomto období dítě potřebuje rovnocenného partnera – může ho nalézt v psovi, zvláště pokud nemá sourozence.
- Adolescence (15 až 18 – 20 let): začíná se objevovat zralejší vztah k živým tvorům. Pokračuje prostorová extenze spojená s prostorovým soupeřením. Zvíře je chápáno v širších vazbách svého druhu, u psa se dospívající aktivně podílí na výcviku a je schopen o něj zodpovědně pečovat. Zvířetem, které většina dětí nemá a nemůže mít doma, je kůň. Děti k němu přitahuje jeho impozantní postava, autorita, která z něj číší a také prestiž, kterou dítě získá, jakmile se naučí, tak velké a autonomně myslící zvíře, ovládat.

4.3 KŮŇ V HISTORII

Pokládá se za samozřejmé, že důvodem domestikace zvířat byly jejich užitkové vlastnosti. „Prvním domestikovaným zvířetem byl pes (asi 30 000 až 12 000 let př.n.l.), po něm to byly kočka a ovce (asi 10 000 až 9 000 let př.n.l.), později kozy, velbloudi, skot a osli. K tahu a nošení nákladů se skot využíval dávno před koněm. Domestikací koní lidé získali dosud nepředstavitelnou pohyblivost, která je zbavila nutnosti zdržovat se převážně na jednom místě. Využití síly koně nejen usnadnilo lidem práci, ale rozvojem dopravy značně zvětšilo oblast a rozsah jejich působení. Stáda koní uspokojovala i množství dalších životních potřeb lidí. Dávala jim maso, kůži, mléko a dokonce i trus jako palivo. Nejstarší zmínky o koni jako domestikovaném zvířeti jsou staré asi 4 000 let a pocházejí z Číny a Střední Asie. Zdomácnělá stáda se skládala pouze z klisen a jejich hříbat. Hřebci se nechovali, protože byli agresivní a nesnášenliví. Mladí hřebečci se tedy zabíjeli na maso nebo v pozdější době kastrovali. Jízdu na koni objevil člověk zřejmě náhodou. Když se některé kmeny naučily jezdit na koních a používat je k tahu, zvýšila se rychlost cestování, stoupla konkurenceschopnost, prestiž a schopnost výbojů. Chov koní se velmi rychle rozvíjel v Persii a Asýrii, protože úroveň chovu závisela na hospodářském a mocenském postavení jednotlivých národů. Okolo roku 1700 př.n.l. se kůň začal využívat i jako vojenská síla. Za spolehlivý historický doklad o zdomácnění divokého koně lze pokládat zprávu napsanou

chetitským jazykem na pěti hliněných destičkách, které přeložil Čech, Bedřich Hrozný. Později Řekové začali používat koně nejen pro armádu, ale našli také využití pro sport. V řecké mytologii měli koně vznešené postavení, například Pegas byl úplně prvním koněm, syn Poseidona a Medúzy, který se stal koněm básníků a byl nesmrtelný. Ve Starověkém Římě měli koně hlavně reprezentativní význam, patřili k aristokracii. Ve Středověku se již selektovalo využití různých druhů koní pro různé účely. Z psychoanalytického hlediska kůň, kromě jeho prvotního chápání jako znaku síly, symbolu strategického, hospodářského a reprezentačního postavení, ještě také vyjadřuje archetypicky symboliku ženy. Podle Junga jako zvíře nezastupuje lidskou psyché, ale to, co je v ní polidštěné, animální a tedy nevědomě psychické.“ (Hollý, Hornáček, 2005) Vzhledem k 6000 letému spoluzítí člověka a koně je tento vztah zakomponovaný do hodnotového systému lidí a na emocionální úrovni je ho stále vidět. V hipoterapii slouží jeho symbolický význam jako motivační činitel, v pedagogicko-psychologickém ježdění se jeho symbolický význam uplatní přímo terapeuticky a ve sportovním ježdění handicapovaných se jeho symbolická pozice zkonkrétní. V současné době má kůň již poněkud jiný význam. Kromě využití tažných koní v lesním hospodářství a zemědělství, jde o cílený chov jehož cílem je hlavně sport, rekreační ježdění a v posledních desetiletích se kůň navíc používá i k léčebným účelům. Při úvahách o použití koně v léčbě, prevenci a rehabilitaci tělesných postižení, ale hlavně duševních poruch, případně poruch chování, není možné obejít téma psychologie vztahu zvířete a člověka. Pozitivní emoce, které kůň vzbuzuje, nemají původ pouze v estetickém cítění současného člověka, protože je vyvolává jako tvor evidentně krásný, ale sahají hluboko do dávnověku, kdy se formoval jeho symbolický a archetypický význam a význam jako znaku. „Z období 15 000 až 20 000 let před naším letopočtem pocházejí první zobrazení koní. Pračlověk zřejmě věřil, že obraz koně mu pomůže zmocnit se ho i ve skutečnosti. Z nejnámějších důkazů jsou jeskynní malby z Francie a Španělska vytvořené na sklonku doby ledové (před 30 000 až 10 000 let). Četné jsou rytiny, malby a plastiky ve Francii (Lascaux, Miaux), ve Španělsku (Altamira, El Castillo), v Itálii (Grotta, Paglicci), na Sibiři (Kapova jeskyně, Šiškino). Tyto malby nezobrazují pouze bohatství etologických znalostí tehdejšího člověka, ale také úlohu, kterou zvířata hrála v náboženství a ideologiích lovců.“ (Hajský, Kruliš, 1998)

4.4 HIPOREHABILITACE

„Hiporehabilitace je metoda založená na neurofyziologickém principu, kde kůň je zdrojem tří dimenzionálních pohybových impulzů, kterým se jezdec přizpůsobuje tak, aby neustále pohyby koně a jezdcе byly v dynamické rovnováze.“ (Kulichová, 1994) Význam použití této stimulace spočívá v tom, že chůzový mechanismus koně svým střídavým principem napodobuje s odlehčením končetin chůzový mechanismus člověka. „Pohyb koně vyvolává u jezdcе momentální narušení rovnovážného stavu, které jezdec registruje svým statokinetickým aparátem, ale i z periferie přes sedací hrboly, které, zvláště, je-li kůň neosedlán, pociťují bezprostředně pohyb hřbetu koně. U jezdcе dochází jak k rotaci v kyčelních kloubech, tak k rotaci a střídavému poklesávání pánve. Dále jsou stimuly přenášeny na páteř, která se kontrakci intervertebrálních svalů napřimuje, včetně zapojování autochtonních zádových svalů, které při rozšířeném sedavém způsobu života mají tendenci k oslabování. Ve vzpřímeném sedu při držení končetin ve střední poloze dochází k potlačení adduktorové aktivity dolních končetin a k rozvolnění paravertebrálních spasmů. Při vhodné stimulaci je prohlubován dech. Rytmicita chůze koně může přispívat i k rytmicizaci dýchání, která je důležitá při edukaci řeči. Vše toto přispívá k zlepšení koordinace pohybu, tréninku rovnováhy, edukaci či reedukaci chůze, ale i k posilování svalů s tendencím k oslabení, na druhé straně pak k reflexnímu snižování spasticity.“ (Pipeková, Vítková, 2001) Kromě fyzioterapeutických aspektů má ježdění na koni nezanedbatelný vliv na psychiku klienta, protože skýtá množství vzrušujících, dosud nepoznaných zážitků z jízdy na živém tvorů, péče a zodpovědnosti za něj, možnosti učit se ho ovládat, eventuálně na něm i rekreačně či vrcholově sportovat, což je především velmi významné pro klienty, kteří byli pro svůj handicap ze sportování vyřazeni. Resocializační působení hiporehabilitace je komplexní. Zahrnuje oblast medicíny, psychologie, pedagogiky a sportu.

Přestože hiporehabilitace působí komplexně, rozdělujeme ji na tři základní složky: hipoterapii, pedagogicko-psychologické ježdění (léčebné psychologické ježdění) a sportovní ježdění handicapovaných. „Pod pojmem hiporehabilitace můžeme chápat takový proces, který primárně umožní obnovení ztracené funkce, snížení újmy způsobené onemocněním nebo umožní handicapovanému jedinci se lépe se svým handicapem vyrovnat prostřednictvím koně. Toto vyplývá z rozboru slova hiporehabilitace. Tj. hippos, které znamená kůň a habitare, které znamená uschopňovat, předpona re je znamení opakování, tedy rehabilitis = znovu schopný. Hiporehabilitací se rozumí včlenění vození na koni nebo hipických akti-

vit do komplexu opatření zaměřených na obnovení ztracené funkce, zmírnění nebo minimalizování či odstranění fyzického, psychologického, sociálního nebo mentálního handicapu pacienta nebo klienta.“ (Hollý, Hornáček, 2005) Hipoterapie je odlišována od jezdeckvím, že při aktivním ježdění jezdec pomocí pobídek manipuluje koněm a motoricky reaguje neboli ladí svůj pohyb s pohybem koně. Při hipoterapii je s koněm manipulováno ze země takovým způsobem, aby byla vyprovokována určitá motorická odezva.

4.4.1 Hipoterapie

Hipoterapie je formou léčebné rehabilitace, která ideálně spojuje fyzické a psychické prvky. Název pochází z řeckého slova hippos – kůň, therapein – lékařské ošetření nemoci nebo narušené schopnosti, uzdravovací síla nebo kvalita. Kůň slouží jako terapeutický prostředek díky trojrozměrnému pohybu svého těla (frontální, sagitální, horizontální). Při něm dochází k ustavičnému střídání napětí a uvolňování těla pacienta, který je tak nucen se neustále přizpůsobovat pohybové sinusoidě koňského hřbetu a to i při své naprosté pasivitě. Dochází v podstatě k pokusu o soulad pohybu koně a pohybu pacienta. Vychází se z balančních cvičení, která provádí fyzioterapeut na základě indikace lékaře. Hipolog zde slouží jako pomocník v přípravě a ovládání koně během rehabilitace. Po stránce personální je tato metoda zabezpečována dvěma až čtyřmi pracovníky podle fyzického handicapu a pokročilosti pacienta. Jde o vyloženě individuální metodu. „Pod pojmem hipoterapie tedy chápeme cílené využití práce s koněm, vození se na koni a hipických aktivit, ale hlavně multidimenzionálního pohybu koně na zmírnění nebo odstranění příznaků onemocnění pohybového aparátu.“ (Hollý, Hornáček, 2005) Posazením tělesně postiženého pacienta na koně vyloučíme z aktivní činnosti jeho nefunkční, celkový pohyb rušící dolní končetiny, zatímco pánev, páteř, trup, pletenec ramenní, horní končetiny, šíje i hlava se uvolní k fyziologickým pohybům, které dotváří obraz normální chůze. Aktivizace sensorické integrace a rytmizující vliv, zvláště rytmizace hybných a řečových funkcí a silná emoční motivace, to je obraz aktivní hipoterapie. Hipoterapie nabízí svým klientům biostimulaci lidské lokomoce a tím koordinaci celkové motoriky. Je jedinou metodou, která umožní postiženému jedinci „projít se“ ve vzpřímené chůzi odpovídající poloze zdravých částí těla. odborným garantem hipoterapie je lékař s atestací fyziatrie, balneologie a léčebné rehabilitace, který absolvoval kurz hipoterapie.

4.4.2 Pedagogicko-psychologické ježdění

Pedagogicko-psychologické ježdění a voltižování (lonžování s voltižním pásem) nebo také psychorehabilitace (psychoterapeutické ježdění) je rozvinuta především ve Francii. Vychází ze základního předpokladu, že jízda na koni je výborným prostředkem nejen pro rehabilitaci tělesných onemocnění, ale ovlivňuje u dětí a mladistvých fyziologický a psychický vývoj, formuje rozvoj osobnosti, pozitivně působí na smyslové činnosti a má silný socioterapeutický vliv. Pedagogicko-psychologické ježdění se od psychoterapeutického ježdění liší pouze věkem a diagnostickým zařazením klientů, i když pedagogicko-psychologické ježdění je považováno za širší, všeobecnější pojem zahrnující i psychoterapeutické ježdění. Používá se koně na lonži nebo se provádí klasická nebo modifikovaná voltižní cvičení. Hlavním cílem je podpora sebedůvěry pacienta prostřednictvím cvičení samostatnosti, odvahy, obratnosti nebo naopak podle konkrétního problému klienta např. tlumení agresivity, výchova ke kázní atd. „Pedagogicko-psychologické ježdění tedy definujeme jako využívání práce s koněm, vození se na koni a ježdění na koni jako pedagogické a psychologické médium k dosažení pozitivních změn v chování dětí a mládeže, nebo ke zmírnění či odstranění příznaků duševní choroby či mentálního handicapu.“ (Hollý, Hornáček, 2005) Psychoterapeutický efekt vyplývá ze spolupráce koně s klientem. Odborným garantem jsou léčebný, speciální nebo sociální pedagog s dvouletou praxí, případně psycholog s dvouletou praxí, také atestovaný psychiatr. Patří sem také psychoterapeut. Všichni tyto odborníci musí mít ještě kurz hipoterapie. Pod dozorem a za vedení odborného garanta může pedagogicko-psychologické ježdění provozovat také pedagog s různou specializací, psycholog bez specifické přípravy na hipoterapii a studenti těchto směrů.

4.4.2.1 Cílové skupiny pedagogicko-psychologického ježdění

Pedagogicko-psychologické ježdění má rozsáhlé cílové skupiny, nejen u dětí. Od mírných poruch chování, přes omezené schopnosti učení, poruchy smyslů až k mentálním retardacím, stavům závislosti na psychotropních látkách, sexuálními deviacím, neurózám, psychosomatickým poruchám a psychózám. Protože jde o působení v oblasti psychiky, smyslů a sociálních vztahů, je nutné využívat co nejkreativnější přístup. Ten vyplývá z teoretické báze, ze zkušeností a odborné fundovanosti členů terapeutického týmu, jeho flexibility, variability a nápaditosti. To všechno se musí využívat individuálně, protože každý klient je jiný. Na stejný podnět mohou různí lidé reagovat různě. U terapeuta jsou

žádoucí profesionální poznatky a zručnost. V rámci vykonávání praktické práce je nutné ovládat metody pozorování, jeho interpretace a vyvozování hypotéz. Neodmyslitelné jsou poznatky z vývojové psychologie a z rodinné dynamiky. Dále musí mít terapeut rozvinutou sebereflexi, objasněnou osobní historii, objasněné motivy práce s koňmi a samozřejmě svůj vztah k nim. Terapeut pochopitelně sám musí být schopen navázání vztahu s klientem. Někteří klienti se otevřou výběrem koně. Pokud terapeut pracuje s více koňmi delší dobu, zjistí, že každý kůň přitahuje klienty s určitými postoji a přáními.

4.4.3 Fyziologické faktory

V hipoterapii jsou v užším slova smyslu dominantní tělesné faktory, nesoucí terapeutický účinek. Na fyzickou stránku klienta působí již popsáný třídímní pohyb hřbetu koně jako představitel neuromotorického principu, a vzájemné hledání rovnováhy jezdce a koně jako představitel senzomotorického principu. V něm neuromuskulární facilitace dostává epiteton proprioceptivní a provokuje pohybové odpovědi a odpovídající chování ze strany pacienta. Oba reprezentují medicínskou stránku léčebného využití koně, hlavně v léčbě a rehabilitaci neurologických, ortopedických a jiných tělesných onemocnění. „Proprioceptivní neuromuskulární facilitace i jiné facilitační mechanismy fungují skrze senzomotoriku, čímž u člověka zasahují už do složky psychologické.“ (Hollý, Hornáček, 2005) Takže i když se jedná převážně o působení na tělesnou schránku člověka téměř mechanickými podněty, jejich účinek má i psychologický a sociální směr, a proto je obtížné koně nahradit trenažérem. Je třeba zdůraznit, že samotný výcvik v jízdě na koni vede k zesílení celého těla pacienta pravidelným cvičením, sekundárně ke zvyšování jeho sebevědomí a sebeuvědomění. Bez těchto atributů se klient nebo pacient jednoduše jezdit nenaučí. Sebeuvědomění totiž představuje složky taktilní, proprioceptivní a balanční, které jsou navzájem propojené. Vnímání taktilních a proprioceptivních vjemů, jejich zpracování a předvádění do efektorových orgánů je principem udržení rovnováhy. Zlepšování fyzického fondu, celkové posilování zdraví, zlepšování koordinace pohybů, pěstování smyslu pro rytmus, propojení mezi tělesným a duševním uvolněním, to všechno přispívá k psychické pohodě účastníka.

4.4.4 Psychologické faktory

Psychologické faktory jsou, vedle faktorů sociálních, doménou psychoterapeutického a pedagogicko-psychologického ježdění. Při ježdění dochází ke vzájemnému působení jezdce a koně. I z hlediska jednoduché psychologické deskripce je jisté, že už velikost koně a možnost jezdit a ovládat půl tuny těžké, silné zvíře, poskytuje představu i pocit moci. Skutečnost, že je kůň vůči člověku zdrženlivý, že se mu nepodbízí, není vtíravý a nevnucuje se násilně do jeho přízně, povzbuzuje aktivitu jedince. Tyto jeho vlastnosti, podporující motivaci, sebevědomí, aktivitu a poskytující korektivní zkušenost, jsou v protikladu s jeho vlastnostmi, představujícími zdroj strachu nebo spouštěč úzkosti. Kůň je sám o sobě individualita, je to citlivý tvor a odráží změny emocí pacienta. Tím zpětnou vazbou ovlivňuje a reguluje chování klienta a jeho efektivitu. Jako emoční a sociální katalyzátor umožňuje přežít klientovi korektivní emoční zkušenost. Ten se pak v důsledku jednoznačnosti reakcí koně učí přirozeným důsledkům svého chování bez toho, aby se cítil potrestán, či ponížěn.

4.4.5 Biomechanika pohybu koně a člověka

Pohyb koně probíhá odzadu dopředu a projevuje se při pohledu shora střídavým pohybem (levá přední – pravá zadní, pravá přední – levá zadní). Čím je krok koně delší, tím je pohyb plynulejší, pružnější. Krok začíná přední nohou a pokračuje opačnou zadní nohou. Při chůzi krok koně přímo podmiňuje zkřížené rotační pohyby pánve a ramenního pletence. Podobnost biomechaniky kroku koně a člověka je v tom, že oba mají tento zkřížený pohybový vzorec. Vždy vykračujeme protilehlou nohou k ruce, která jde při chůzovém pohybu dopředu. Při chůzi na kruhu je hřbet koně ohnutý ve tvaru kruhu a při pohledu shora se kůň jeví jako součást kružnice, kterou opisuje. Při jízdě na kruhu se zachovává rovnoběžnost mezi pánevními rovinami jezdce a koně a také mezi jejich lopatkovými rovinami.

4.4.5.1 Trojdimenzionální pohyb koně

Specifické prvky jsou vázány na vliv koně a jeho krok, který produkuje trojdimenzionální pohybový stimul, a ten se přenáší na klienta. Krok koně je jedinečný a ničím nenahraditelný prvek umožňující pohyb vpřed i vzad. Tyto pohyby jsou základem motorického vývoje, konkrétně vzpřímování. Krok koně inscenuje u pacienta sedícího na koni chůzi ve vzpřímené poloze. Blízkost kroku člověka a koně je podmíněna zkříženým pohybovým vzorem, kterým se oba pohybují vpřed. Zkřížený pohybový mechanismus koně se přenáší

z jeho hřbetu na přes pánev pacienta na trup, pletence ramenní a hlavu provázený přirozenou rotací trupu a současnými pohyby končetin. Navozuje se přitom pohyb trupu, který má zdravý člověk při normální chůzi. Krokem koně vzniká okolo 90 – 110 pohybových impulzů za minutu ve třech rovinách. V sagitální dopředu a dozadu, horizontální nahoru a dolů a frontální doprava a doleva. Tyto trojdimenzionální pohyby se přenáší na klienta a vynucují si v tomto pohybovém dialogu jeho motorické odpovědi. Cílem je optimální splynutí pohybu klienta s pohybem koně. Rytmický, pravidelný krok koně podporuje kromě mobilizace kloubů i celkovou rytmizaci organismu, která se při hipoterapii projevuje na činnosti všech orgánů, konkrétně na pohybovém systému a na normalizaci svalového tonu. Přenos rytmického pohybu na pánev a trup prohlubuje dýchání a narušuje až odbourává patologické stereotypy dýchání.

4.5 ANGLICKÝ STYL JEŽDĚNÍ

V dnešní době existují také dva základní jezdecké styly a dítě by si mělo vybrat, který z nich by rádo umělo. První z nich je anglické ježdění jehož počátky sahají až do Starověkého Řecka je nejrozšířenějším stylem ježdění v celé Evropě. Je to nejvšestrannější styl ježdění vůbec. Může se jezdit na jakémkoliv koni. Je také dobrým začátkem pro všechny ostatní styly nebo specializace. Anglický styl ježdění má další specializace.

4.5.1 Drezúra

Drezurní ježdění tvoří základ všech disciplín jezdeckého sportu a je velmi důležitou součástí výcviku koně. Samotné drezurní soutěže jsou ovšem velmi atraktivní, zvláště na vrcholových úrovních. Jezdci a koně společně předvádějí elegantní sestavy, skládající se z mnoha obtížných prvků. Výcvik špičkového drezurního koně trvá několik let a vyžaduje mnoho práce a trpělivosti. Základy drezúry se vytvářely v době klasického ježdění za renesance zásluhou Neapolské jezdecké školy, ale první zmínky pocházejí ze 4. až 5. století před naším letopočtem. Řecký filozof a historik Xenofon sepsal spisy O umění jezdeckém či Povinnosti trenéra a je považován za zakladatele hipologie. Drezurní ježdění se vyvíjelo ke zdokonalování příjezděnosti koně a ke stále složitějším cvikům. Důraz se kladl na zjemňování pomůcek a nenásilnost výcviku. Drezúra se jako samostatný sport objevila roku 1912 na olympiádě ve Stockholmu. První Mistrovství světa se jelo roku 1966 v německém Bernu. Drezúra je nazývána „krasobruslením“ jezdeckví. Jednotlivé obtížnosti

úloh jsou rozděleny od stupně Z, který vyžaduje pouze základní příjezděnost koně, po stupěň TT, pro který se užívá označení Grand Prix. Obsahuje cviky jako cvalové piruety, překroky, přeskoky, pasáž či piaf. Vyšší úlohy se můžou jet jako kur, což je volná sestava na hudbu. Dvojice jsou hodnocené třemi až pěti rozhodčími, kteří jim za provedené cviky udělují známky. V součtu dají procenta, která rozhodují o celkovém umístění. Hodnotí se uvolněnost, prostupnost a ochota koně, sed jezdce a působení jeho pomůcek. Mistrovství České republiky je tříkolové na úrovni ST(cena Svatého Jiří), T (Intermediate I) a volnou sestavou na této úrovni. Drezura je elegantní a inspirující disciplína jezdeckého sportu. Důraz je zde kladen na dokonalou harmonii koně a jezdce. Tento „tanec s koňmi“ k sobě přitahuje všechny, kdo mají rádi krásu a preciznost, absolutní souhru dvou bytostí a jejich myslí.

4.5.2 Parkur

Parkurové ježdění patří do klasických jezdeckých sedlových disciplín. Spojuje v sobě eleganci, adrenalin a dokonalou souhru mezi jezdce a koněm. Tento sport v poslední době získává na stále větší popularitě. Rozrůstá se základna sportovců, kteří si chtějí na vlastní kůži vyzkoušet nezapomenutelný opojný pocit ze chvíle letu nad překážkou, kdy dostává celý svět jiný rozměr. Na vrcholové úrovni také přibývá diváků. Ti se zatajeným dechem sledují ekvilibristické výkony dvojic na kolbišti a oceňují každý dobrý výkon. Historie parkurového sportu se datuje do druhé poloviny 19. století. Skokem přes překážku se jakožto zkouškou poslušnosti testovali vojenští koně. Šlechta si oblíbila parforsní hony, kde měli koně jezdcí při honu překonávat rozličné přírodní překážky. Při výroční přehlídce Královské dublinské společnosti roku 1864 byly uspořádány výkonnostní zkoušky pro koně na parforsní hony, soutěžilo ve skoku do výšky a dálky. O rok později vznikla Francouzská jezdecká federace, která roku 1866 pořádala první jezdecké závody v Paříži. Zájem o tento mladý sport pronikal do dalších zemích po Evropě, potvrzení přijetí této nové disciplíny znamenala olympiáda ve Stockholmu 1912, kde bylo zařazeno skákání pro jednotlivce. Důležité Parkurové ježdění je sportem velmi náročným, kůň i jezdec musí být dokonale sehráni. Za výkonem na parkuru stojí měsíce a roky dřiny, jak na přípravě jezdce i koně. Skokové soutěže jsou rozděleny podle stupňů obtížnosti. Nejnižší soutěže jsou od 90cm pro mladé koně a děti a končí na úrovni TT, kde výška překážek dosahuje 160cm, to jsou Grand Prix a soutěže Poháru národů. Nejvýznamnější světové akce jsou olympijské hry,

Světové jezdecké hry, Světový pohár a kola Poháru národů. Klasické parkurové hodnocení je podle stupnice A. Dvojice nejprve musí překonat základní kolo parkuru, kde se nesmí dopustit žádné chyby. Nejčastěji mohou být penalizováni za shození překážky, odmítnutí poslušnosti koně či nedodržení časového limitu. Při zachování čistého konta dvou či více dvojic následuje rozeskakování na zvýšených překážkách. Vyhrává ten, kdo dosáhne nejlepšího výsledku s nejrychlejším časem. Jezdecká pravidla dávají pořadatelům široké spektrum soutěží, například soutěž se stupňovanou obtížností, na čas, karetní skákání. Nejlepší umístění se zúčastní dekorování, kde sbor rozhodčích předá vítězi a dalším umístěním floty a ceny. Vítěz má právo na čestné kolo. Parkurový sport je jedním z prudce se rozvíjejících sportů. Láká k sobě širokou veřejnost hlavně kvůli atraktivní podívané, neopakovatelným zážitkům z překonaných překážek a předvedením krásných a elegantních koní, kteří mají šanci zde projevit své jedinečné vlastnosti.

4.5.3 Všestrannost

Všestrannost je nejnáročnější jezdecká disciplína, která je vrcholem jezdeckého umění a výcviku koně. Ne nadarmo se nazývá královskou disciplínou jezdeckého sportu. Skládá se z drezúry, parkuru a navíc je přidána obtížná terénní zkouška. Od roku 1912 je součástí olympijských her a tvoří jeden z nejméně atraktivních a nejméně zajímavých sportů vůbec. Soutěže probíhají po tři dny. První den absolvují jezdci na koních drezurní zkoušku, tato zkouška probíhá na drezurním obdélníku 20 x 40 m nebo 20 x 60 m. Jezdec s koněm musí předvést řadu cviků, které prověří příjezděnost, prostupnost a ochotu koně ve všech chodech. Předvedení musí být nejen přesné, ale i elegantní. Druhý den následuje terénní zkouška. Cílem této zkoušky je prověřit rychlost, vytrvalost, příjezděnost a statečnost koně a jeho důvěru v jezdce. Na úseku, podle stupně obtížnosti až 7,5 km dlouhém a plném terénních nerovností, je do tratě zasazeno až 45 pevných překážek. Jezdec je musí překonat bez chyb a v časovém limitu. Jezdci se limitu musí co nejvíce přiblížit (jeho spodní hranici), ale nepřekročit ho. Třetí den začíná takzvanou "kondiční zkouškou", kde jezdec předvede svého koně na ruce před sborem rozhodčích a veterinářem. Ti posoudí zdravotní stav koně a rozhodnou, zda je kůň způsobilý absolvovat závěrečnou zkoušku na parkuru. Tato zkouška prověří kromě schopností koně regenerovat své síly i jeho ovladatelnost, obratnost a pozornost. Celkový výsledek se stanoví součtem bodů ze všech tří dnů závodů.

Další specializací anglického ježdění jsou dostihy – u nás známe dobře hlavní dostih sezóny Velkou pardubickou. Ovšem na ježdění dostihové musí jezdec projít celou přípravou, tudíž studovat na dostihového jezdce v Chuchli, což je velký rozdíl oproti ostatním odvětvím anglického stylu, ke kterým se může člověk propracovat zrovna právě přes jezdecký oddíl.

A také do anglického stylu ježdění patří tzv. rekreační ježdění, které se vyznačuje relaxační složkou činnosti.

4.6 WESTERNOVÝ STYL JEŽDĚNÍ

Druhým stylem ježdění, je western. V roce 1860 Spojené státy rozvrátila občanská válka. Stát Illinois, po Texasu druhý největší producent hovězího masa, využil své husté železniční sítě a vytlačil texaský dobytek z trhu. Po skončení války se ale Texasané vrátili domů a jakmile sehnali svá stáda, mohli využít skvělou příležitost, která se nabízela: zachránit hladovějící východ a ještě dosáhnout zisků. Vytvořily se takzvané dobytčí stezky po kterých hnali jezdci na koních – kovbojové – velká stáda dobytka až k železnici v Kansasu a Missouri. Jejich koně museli být vytrvalí, výborně ovladatelní, obratní, klidného charakteru a s chutí do práce. Mimo to se museli tito koně ovládat jen jednou rukou, aby jejich jezdec mohl lépe pracovat (lasovat apod.). Kvalita a výkonnost kovboje byla závislá také na možnostech a umění jeho koně. Cílem a prvním předpokladem pro práci byl uvolněný, klidný a dokonce spolumyslicí a spolupracující kůň. Pro dosažení takového cíle byl správný přístup ke koním velmi důležitý. Pro jezdce byl kůň týmový spoluhráč, nikoliv pracovní nářadí. Život jezdce byl závislý na koni. Jezdecké umění, jako nedílná součást kovbojských legend, nezaniklo. Kovbojský styl ježdění převzal základy od Mexičanů, kteří jej zase zdělili po španělských conquistadorech (vojáci, průzkumníci a dobrodruhové). Jezdecké metody a umění starých kovbojů i po skončení zlaté éry přežívaly a udržovaly se na nesčetných rančích jako nezbytná nutnost při shánění krav, značkování telat či lasování. Američané přišli na to, že kovbojské koně lze využít i jinak než jen na práci na rančích. Tak se dostali koně do jízdáren a začaly se vyvíjet disciplíny umělé, které se vytvářely z původních pracovních disciplín kovbojů nebo z různých her, které kovbojové pořádali ve svých volných chvílích. Po klopýtavém začátku se stalo westernové ježdění masovou záležitostí nejen ve své vlasti, ale také jinde po světě.

V České republice je westernové ježdění velmi rozšířené a oblíbené. Jezdí se zde jak rekreačně (westernové sedlo je na rekreační ježdění pohodlnější, hlavně na delší trasy), tak i závodně. Různé disciplíny westernového sportovního ježdění poukazují na všestrannost westernového koně. Tyto jezdecké disciplíny rozdělujeme na tři hlavní skupiny: drezúru, rychlost a práci. Mimo to existují ještě disciplíny zvané halterové, při kterých se na koni nejezdí, ale koně se předvádějí na ohlávce rozhodčím.

4.6.1 Rychlostní disciplíny

4.6.1.1 *Barel race*

Pro tuto disciplínu rozestaví tři barely do tvaru trojúhelníku. Jezdec musí okolo každého barelu projet plný kruh. Čas se měří od toho, kdy kůň svými nozdrami (nosem) míjí startovní čáru, do chvíle, kdy nozdry míjí cílovou čáru. Nejrychlejší vyhrává. Jezdec se smí barelu dotknout, ale pokud ho převrátí, započítává se pět sekund k času navíc.

4.6.1.2 *Pole bending*

V této disciplíně je testováno, zda dvojice jezdec-kůň umí skloubit rychlost s obratností. Pole bending doslova znamená ohýbání se okolo tyčí. Do řady se postaví šest tyčí, mezi jednotlivými tyčemi je vzdálenost 7 metrů. Jezdec projíždí v co nejrychlejším tempu slalom mezi tyčemi. Vyhrává zase ten, který byl nejrychlejší a neshodil žádnou tyč.

4.6.1.3 *Team penning*

Tato soutěž souvisí s prací kovbojů. Provádí se ve skupinách – skupina neboli tým se skládá ze tří dvojic (jezdec-kůň). Jezdci musí ze stáda telat vyhnat tři a zahnat je na druhou stranu arény, kde je musí uzavřít do ohrady. To se jim musí podařit během 90 sekund. Jezdci musí označená telata opatrně selektovat a přitom dát pozor, aby přes startovní čáru nepřehnali více než tři telata.

4.6.2 Pracovní disciplíny

4.6.2.1 *Cutting*

V České republice se začíná rozmáhat disciplína cutting. Koně používaní pro tuto disciplínu jsou zvláště šlechtění. Musí prokazovat tzv. cow sense (cit pro práci s dobytkem). Při této disciplíně si jezdec vybere jedno dobytče ze stáda, které se drží v kruhu pohromadě. Jezdec s koněm se blíží ke stádu tak, aby stádo příliš nevyrušil. Označené tele musí oddělit od stáda a vyhnat jej doprostřed arény. Úkolem jezdce s koněm je zabránit tomu, aby se dobytče samovolně otočilo a vrátilo zpět do stáda. Důležité je, aby kůň udržoval od telete stále určitou vzdálenost. Zkouška trvá 150 sekund. Díky své inteligenci a dobrému výcviku se kůň naučí pozorně sledovat chování telete a předvídat tak jeho kroky.

4.6.3 Drezúrní disciplíny

4.6.3.1 *Western pleasure*

Dobrý kůň pro western pleasure musí dávat najevo radost z pohybu a jízdy pod sedlem. Účastníci jezdí společně v jedné aréně v kruhu a musí na levou i pravou ruku předvést tři základní chody – krok, klus, cval. Někdy se také vyžaduje prodloužený klus. Na konci zkoušky se také předvádí couvání.

4.6.3.2 *Trail*

Trailový závod se jezdí v aréně, kde jsou nachystány různé překážky, které jezdec s koněm mohou potkat v přírodě. Trail obsahuje tři povinné překážky: otevření a zavření ohrady ze sedla, couvání mezi kladinami na zemi, jízdu přes kavalety (kladiny jako překážky na zemi) a další libovolně volitelné. Během této disciplíny se posuzuje poslušnost koně, jeho inteligence, jistota a způsob pohybování. Pokud ji dvojice zvládne poměrně rychle, přičítají se jí za to plusové body. Rychlé zvládnutí však nesmí být na úkor kvality provedení.

4.6.3.3 *Reining*

Jednou z nejzajímavějších drezúrních disciplín je reining. Říká se mu také královská disciplína. Během reiningové zkoušky musí jezdec prokázat schopnost naprostého ovládnutí

svého koně a všech pohybů, které kůň provádí. Pro soutěže se vypisuje jedna z deseti úloh pod vedením American Quarter Horse Association (AQHA). Posuzuje se zde čistota provedení cviků, obratnost, klid a uvolněnost v kombinaci s rychlostí koně. Jsou dány přesné cviky, které jezdec s koněm musí v úloze provést v přesně stanoveném pořadí. Každá dvojice začíná s počtem 70 bodů. Rozhodčí udělují minusové body za špatné provedení cviků a plusové body za velmi dobře provedený cvik. Kůň musí být lehce ovladatelný a musí být schopen úlohu bez velké námahy a v poměrně rychlém tempu zvládnout.

4.6.4 Rekreační western

Díky klidnému, důvěřivému charakteru westernového koně a uvolněnému jezdeckému stylu je westernové ježdění v přírodě příjemným zážitkem. Vyjížděky lze absolvovat různým způsobem. Někteří jezdci dávají přednost vyjížděkám v kroku, kdy mohou nerušeně a pohodlně sledovat krásy přírody. Jiní jezdci naopak volí raději rychlejší jízdu a snaží se v určitém chodu překonat určitou vzdálenost. Tempo, ve kterém se jezdí, záleží také na kondici koně, jeho vytrvalosti a na druhu terénu, ve kterém jezdí.

Obr. 1 Westernové sedlo na fríském koni s instruktorkou Adélou

4.7 JEZDECKÝ KROUŽEK

Kroužek je spojován s ryze zájmovou činností. Jde tedy o zaměření na konkrétní zájem o určitou oblast lidské činnosti, bez nároku na širší spektrum dalších zájmů. Než začne dítě jezdit na koni či docházet do jezdeckého kroužku je důležité, aby bylo dobře připraveno. Ve většině jezdeckých oddílů berou děti od dvanácti let, ovšem existují i jezdecké oddíly,

kde berou děti od šesti let (třeba jako právě na Ranči U Tuffa). Při správném výběru stáje či jezdeckého kroužku může dítě začít s jezdeckým v útlém věku – nejmenší dítě, které jsem vozila na koni mělo pět měsíců a moc se mu to líbilo. Když si tedy dítě vybere styl ježdění, kterému by se chtělo naučit, zbývá ještě vybrat vyhovující jezdecký oddíl. Každý jezdecký kroužek je stavěný jinak, podle toho jak si ho postaví jeho vedoucí. Existují jezdecké kroužky, kam dítě chodí pouze jezdit. Buď se mu na jízdárně věnuje kvalifikovaný trenér a nebo jezdí jen do přírody. Druhým druhem kroužků jsou ty, kam chodí děti nejen jezdit na koni, ale také se učit o koních. Záleží samozřejmě také na tom, kde dítě bydlí a jak je jezdecký kroužek vzdálený od jeho bydliště, zda má možnost se do kroužku dopravit samo (MHD, autobusem, vlakem) nebo je stáj na takovém místě, kam jej musí vozit rodiče autem.

Ze své vlastní zkušenosti vím, že pro děti je mnohem zajímavější a příjemnější docházet do jezdeckého kroužku, kde se i učí jak se o koně postarat, co koně potřebují, a až podružné je ježdění na nich. Jezdecké kroužky či jízdárny, kde je kůň již nasedlaný a dítě si na něj jen sedne a vozí se, nejsou takovým zážitkem a nepůsobí na výchovu či vzdělání dítěte. Naopak kroužek, kde děti tráví celé odpoledne je místem, kde se učí spolupráci, slušnému chování (ve stáji platí pravidla chování, která nesmějí děti porušovat), komunikaci mezi sebou, komunikaci s dospělými a také přístupu a empatii vůči koním. Přátelství mezi člověkem a zvířetem může být trvale harmonické jen tehdy, když se všichni zúčastnění k sobě chovají s úctou, berou navzájem ohledy a akceptují odlišnosti v povaze toho druhého. Koně se zpravidla naučí už jako hříbata dávat si pozor na zvláštnosti člověka. Od prvního dne se jim vysvětluje, že s lidmi nemůže zacházet jako se sobě rovnými. S lidmi nelze hrát žádné drsnější hry, neboť nemají tak robustní postavu jako koně. Do lidí se nekouše ani nekope a uznává se jejich vyšší postavení. Koně akceptují odlišný způsob pohybu a dorozumívání člověka a snaží se porozumět lidským povelům a vyjít mu vstříc. Proto by se i děti v jezdeckém kroužku měly učit jak vyjít vstříc koni, co kůň potřebuje, co má rád a co nesnáší, čím se může krmit a které jídlo mu může způsobit nemalé potíže se zažíváním.

4.7.1 Bezpečnost a vybavení

Největší bezpečnost při ježdění zajišťuje odborný jezdecký výcvik a klidný kůň. Nejsou-li tyto podmínky splněny, pak je problém se před úrazem uchránit. Existuje mnoho druhů vybavení přispívajících k zajištění harmonie mezi jezdcem a koněm.

Jezdecký oděv nemusí být v první řadě moderní, ale především pohodlný. Musí zajišťovat pohyblivost a v zimě chránit před prochladnutím. Ideální je mít na sobě více vrstev, v zimě je pak více teplo a v létě se dají jednotlivé vrstvy odložit. Nejčastěji se při ježdění nosí vysoké kožené boty – holínky nebo westernové jezdecké boty, avšak jejich cena je poměrně vysoká a nejsou pohodlnými botami pro celý den v létě. Proto je lepší přizpůsobit obuv počasí. Tak či tak by měly být boty do stáje uzavřené, pevné a na ježdění lze boty přezout. Stejně tak je to i s jezdeckými kalhotami. Při práci kolem koní by měly děti mít pohodlné oblečení a na ježdění se mohou převléci. Jednodušší to mají ti, kteří jezdí westernový styl, jelikož se jezdí v riflích. Nejdůležitějším vybavením pro jezdecký kroužek a děti při ježdění, je jezdecká přilba. Ta je nutnou součástí vybavení stáje, která umožňuje jízdu na koni dětem a mládeži do osmnácti let. Jezdecké přilby jsou dobře variabilní, lze jejich velikost přizpůsobit momentální potřebě. V jezdeckém kroužku takových přileb musí být několik, děti si je tudíž nemusí kupovat samy. Rukavice nejsou povinnou součástí jezdeckého oděvu, ale v zimních měsících se jim jezdcům nevyhnou. Jezdecké rukavice jsou prstové a ideálním materiálem je kůže. Ve westernovém i anglickém stylu se používají kožené chapsy na kalhoty – v anglickém stylu jsou kožené chapsy krátké (od kolen po podrážku boty), ve westernové stylu ježdění jsou kožené chapsy na celou délku nohou s vystřiženým sedem.

Diskutovaným článkem výbavy jsou jezdecké ostruhy. Podle „koňáků“ si každý jezdec musí ostruhy zasloužit. Pro děti jsou ostruhy zbytečným vybavením, avšak dospělým, kteří již mají cit pro správné povely, usnadňují komunikaci s koněm. Někteří lidé a ochranáři činí nemístné závěry o tom, že ostruhy koním ubližují. Právě naopak, ostruhy umožňují kvalitnější a jemnější pobídky pro koně, zvláště pak pro koně závodní. Pobídka učiněná ostruhou je mnohem přesnější a účinnější. Podobně jako ostruhy i bičík slouží hlavně k tomu, abychom dali pobídkám větší důraz. Při správném použití napomáhá podsadit koně při jízdě na volnější otěži.

Důležité pro bezpečnost dětí i koní je seznámit děti s řádem ve stáji a naučit je správnému přístupu ke koni. Děti pak nedělají zbytečné chyby a neporušují pravidla chování. Možná právě proto, že kůň je tak velké zvíře, mají všechny děti ve stáji respekt k pravidlům.

4.7.2 Partnerství dítěte s koněm

Hlavním znakem partnerství s koněm by měla být oboustranná důvěra. Koně žijí na svobodě v přísně dodržované hierarchii, což jim dodává jistotu. Vědí, že vůdčí zvíře je ochraňuje, volí bezpečné cesty atd. Také styk s jezdcem – ošetřovatelem je pro koně otázkou hierarchie. Kůň uznává člověka jako vůdčí zvíře, které určuje směr, zajišťuje bezpečí a hlavně potravu, která je pro domestikované zvíře velmi důležitá. Koně poznají každou slabost či strach, ale jen málokterí toho využijí. Kůň vyžaduje v každé situaci jasná rozhodnutí a pokyny.

Obr. 2 Natálka a Benji – pony je vhodný kůň pro malé dítě

Koně mají velmi jemný smysl pro rozpoznání lidské nálady. Když se k nim blíží někdo křečovitě a se strachem, tak to pozná. Proto je důležité pro začátečníky výběr koně. Někteří koně rádi převezmou roli učitele. Je dobré, když se před jezdeckou hodinou nejdříve seznámí děti s koněm při ošetřování a potom teprve na tom samém koni jezdí. Mohou se tak lépe otrkat před vlastním ježděním a také poznat návyky koně, a co hlavně, získat si důvěru koně.

Jezdectví se musí člověk naučit – jezdecký patří k nejobtížnějším sportům vůbec. Než se jezdec natolik zdokonalí, aby byl v každém sedle jako doma nebo aby ovládl svůj sport alespoň tak, že sám bude moci provádět výcvik koní, to trvá roky. Mnoho lidí tento dlouhý proces nechápe. Není umění sednout na koně a udržet se na něm při různých druzích jízdy, to je jen nutný předpoklad. Opravdové jezdecké znamená s koněm si rozumět, jasně mu

dávat najevo, co od něj chceme. Proto je nutné naučit se nejdříve pomůckám, kterým koně rozumí. Kone mají bezpochyby schopnost se učit. Dokáží vzpomínat, zevšeobecňovat a rozeznávat jednoduché vztahy. Většina jezdeckých povelů využívá sice reflexů koně, ale výkon jezdeckého koně nelze v žádném případě považovat pouze za soubor instinktivního jednání. Rozvoji inteligence jezdeckého koně může člověk napomoci tím, že se mu bude věnovat již od útlého věku.

4.7.3 Sdílením k ježdění pro radost

Většinu začátečníků přivádí do jezdeckého kroužku sen o cválání do dále tak, jak to vidí ve filmech. Děti se dokáží rychle přizpůsobit tomu, že věci nejdou tak, jak si to ony představovaly, ale jedná se o zdlouhavější proces. Oproti tomu dospělí, kteří se dostanou do stáje a chtějí jezdit, mají pramálo chuti k nekonečným tréninkům na jízdárně, představují si jen volnou jízdu přírodou. Není umění sednout na koně a zůstat na něm sedět při různých druzích jízdy, to je jen nutný předpoklad jízdy. Opravdové jezdeckví znamená s koněm si rozumět, jasně mu dávat najevo, co od něj chceme. Posunková řeč jezdeckví využívá přirozených reflexů koně. Kůň se musí naučit rozumět našim pomůckám a člověk se musí naučit mu správně pomůcky dávat. Jen v tom případě, že tuto řeč ovládají oba, je možné vzájemné dorozumění a tím i ježdění pro radost.

4.7.4 Jezdecký kroužek jako skupina

Jezdecký kroužek je práce ve skupině a se skupinou. Skupinové uspořádání má tu výhodu, že se jedná o odloučený malý svět, v němž lze vědomě prožít současné chování a zkusit si něco nového. Skupinová práce je ideální formou pro děti, které potřebují pomoci s kontaktními dovednostmi. Pro většinu dětí je zcela přirozené navazovat kontakt s ostatními dětmi. Když se dětem, které s tím mají potíže, poskytne takový prostor, mohou zde odhalit to, co tento přirozený proces zablokovalo a pracovat s tím.

Jezdecký oddíl se zaměřuje na práci s dětmi a mládeží, učí mladé lidi kladnému vztahu k přírodě a odpovědnému přístupu k našim čtyřnohým přátelům - koním. Klub připravuje mladé adepty na zkoušky základního výcviku jak v parkurovém, tak i ve westernovém ježdění, trénuje mladé sportovce – jezdce. Jezdci oddílu se sami účastní mnoha soutěží. Pro zájemce z řad obyvatel okolních měst a vesnic, zejména rodinám s dětmi, zajišťuje možnost příjemného strávení části dne v příjemném prostředí a přírodě. Jezdecký kroužek fun-

guje každý týden od úterka do neděle po celý rok, kromě prázdnin (pondělí je oddechový den jak pro koně, tak i pro instruktorky). Kroužek navštěvují děti od šesti let. Většina dětí dochází do stáje i přes prázdniny v létě. Dozor za ně přebírají dospělí členové klubu a bez nároku na odměnu se jim věnují a starají se o ně. Děti se naučí základním znalostem o koních, jízdě, péči, ošetřování a krmení koní, základy komunikace a práce s koňmi, fyziologie. Další náplní kroužku je například úprava stáje. Koně se po raním krmení vyvádějí na pastvu nebo do výběhů a během dne je potřeba boxy ve stáji uklidit a nachystat na večer, kdy se do nich koně zase vrací. Kydání boxů je jedna z důležitých prací, které kolem koní jsou. Možná to bude znít divně, ale u kydání boxů si člověk příjemně odpočine, vypustí z hlavy veškeré psychické stresory a věnuje se jen fyzické práci. Teprve ve chvíli, kdy je práce ve stáji hotova, může se jít jezdit. Děti si samy přivedou koně z výběhu, samy je vyčistí, popřípadě osprchují, a také si je samy nauzdí. Sedlání je náročné, hlavně pro ty nejmenší (sedla váží i 20kg), tudíž sedlají jen instruktorky nebo jiní dospělí majitelé koní na ranči.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 VÝZKUM NA RANČI „U TUFFA“

Jezdecký kroužek na Ranči U Tuffa funguje již dva roky. V dnešní podobě pak od září minulého roku. Nyní čítá kroužek 25 aktivních členů ve věku od šesti do šestnácti let, tři instruktorky – Martinu, Lenku a Adélu a spoustu dospělých pomocníků či vlastníků koní, kteří rádi tráví volný čas ve stáji a pomáhají. Odborným dohledem nad zdravím všech lidí pohybujících se na ranči mívá zdravotní sestřička Jarča, která zde má svého koně. Provozovatelkou ranče je zmiňovaná instruktorka Martina, která je také vlastníkem školních koní, na nichž děti jezdí a také hřebce plemene American Quarter Horse, Colonel Tuff Bara, který poskytl ranči své prostřední jméno a je také reprezentací ranče. S instruktorkou Adélou jezdí westernové závody v disciplínách reining a western pleasure. Kromě Tuffa je na ranči dalších 27 koní, z toho čtyři letošní hříbata, tři ročci, dva dvouletí koně, čtyři poníci pro nejmenší děti a šest dospělých školních koní. Děti na Ranči u Tuffa jsou trénovány jak ve westernovém stylu s prvky přirozené komunikace, tak i v anglickém stylu. Instruktorky kladou důraz na správný, nezávislý sed, dobrou rovnováhu a klidnou ruku při vedení koně. Děti se dále na jízdárně učí zacházet s koňmi ze země - lonžování. Ale jak jsem psala v předešlých částech práce, jezdecký kroužek není jen o jízdě na koni, ale také o práci kolem koní. Ať už se jedná o čištění boxů, chystání krmení, zametání stáje, nebo konkrétní práce s koňmi jakou je ošetřování, čištění koně včetně vyčištění kopyt. Nejoblíbenější zábavou dívčího osazenstva jezdeckého kroužku je zaplétání hřívy a ocasu jednotlivým koním (nejlépe u shetlandských poníků, kteří mají hřívu dlouhou a hustou). Děti na ranči u Tuffa vědí jak ke koním správně přistupovat a jakou kůň má právě v dané chvíli náladu. I to je velmi důležité pro práci s koněm – jelikož kůň nemluví, je důležité, aby si děti všimaly jeho neverbální komunikace, kterou jasně naznačuje, co se mu líbí a co ne.

Čas od času prověří instruktorky schopnosti dětí v soutěžích. Poslední soutěží, kterou uspořádaly instruktorky na ranči, chtěly zjistit, jak si členové kroužku povedou při čištění a úpravě koní. Vyhlásily soutěž o nejlépe vyčištěného a upraveného koně. Na konci soutěže děti vyšly s koňmi ven a posuzovalo se, která z nich je nejlépe vyčištěný. Přirozená dětská soutěživost a hravost zde dostala možnost vyjít napovrch.

5.1 PROJEKT VÝZKUMU

V rámci výzkumu jsem vyzpovídala děti z jezdeckého kroužku na ranči U Tuffa. A také, dotazníkovou formou, jejich rodiče. Pro mě i pro vedoucí kroužku i pro rodiče je velmi zajímavé jaké pohnutky vedou děti k docházce do jezdeckého kroužku, kde na tento nápad přišly a zda jezdecký kroužek nějak významně ovlivňuje jejich život, chování a jednání.

Na výzkumnou část, kde jsem vytvářela kazuistiky ze zjištěných informací jsem si vybrala pět respondentů. Tedy vlastně je jich více, protože jeden respondentský kroužek tvoří čtyři sourozenci. Získat informace od dětí bylo docela náročné – když jsme začali, tak do toho zrovna přišel porod hříběte, takže děti se mi rozutekly a po porodu už se tak moc na odpovědi nesoustředily. Jinak jsem neměla žádný větší problém ani s dětmi ani s rodiči a ani s odpověďmi instruktorek jezdeckého kroužku.

Cílem výzkumu je zjistit zda má jezdecký kroužek pozitivní vliv na chování a jednání dětí, které jej navštěvují. Odpovědi dětí bych chtěla porovnat s odpověďmi rodičů a instruktorek, zda se zásadně v některé otázce liší.

5.1.1 Výzkumný vzorek

Jako výzkumný vzorek jsem si tedy vybrala děti docházející do jezdeckého kroužku na ranči U Tuffa. Původně jsem chtěla vyzpovídat pět dětí, avšak při zjištění, že do jezdeckého kroužku chodí čtyři sourozenci se mi rozrostl počet respondentů na osm dětí. Některé z dětí se mezi sebou vůbec neznají, jelikož jezdecký kroužek probíhá každý den od úterka do neděle a některé z dětí chodí jen jeden den v týdnu. Instruktorce si děti rozdělily tak, aby se jim mohly individuálně věnovat a proto je počet dětí v jezdeckém kroužku na každý den omezen.

Obr. 3 „Venčení poníků“

5.1.2 Teoretická východiska

Ježdění na koni harmonizuje mysl dítěte. V souvislosti s jízdou na koni jsou prokázány zlepšující se výsledky v jemné motorice, při různých psychosomatických poruchách a v přímé souvislosti i v učení. Významnou roli hraje velikost a mohutnost koně několikanásobně převyšující člověka a ušlechtilý zjev koně. V přímém kontaktu nelze koně ignorovat, musíte ho brát vážně a jste nuceni se nějak projevit. Živé, impozantní zvíře je silným motivačním činitelem pro spolupráci dětí s instruktorkami a pro vzájemnou spolupráci ve skupině. Kůň také díky své emoční neutralitě, nezaujatosti a nepřítomnosti předsudků umožňuje člověku získat emočně korektivní zkušenost. Důležitou roli hraje strach a jeho překonávání při práci s koněm, čímž se podporuje zvyšování sebehodnocení pacienta a získávání pocitu jeho vlastní kompetence. Předpokladem kvality jezdeckého kroužku a ježdění je bezpečná atmosféra stáje, zkušený a zručný instruktor, který ví, co dělá a kam směřuje, trénovaný a zkušený kůň, kterého tento druh práce baví, a klient – dítě i dospělý, který dá „svému“ koni důvěru.

V kontaktu s koněm jsme omezeni pouze na neverbální rovinu a z komunikace je tak vyloučena dvojznačnost. Kůň přirozeně akceptuje jednání člověka jen tehdy, když je pro něho vše v pořádku, jinak dá okamžitě najevo svůj nesouhlas, ovšem bez jakýchkoli morálních odsouzení a emočních trestů. Kůň reaguje přímo a je vždy autentický, nezvažuje následky svého jednání, nejedná pod vlivem sociálního konstruování, přijímá nebo odmítá člověka dle toho, jak mu velí jeho přirozenost. Pokud jsou myšlení, pocity a jednání člověka vzájemně protichůdné a rozporné, je ve styku s koněm na tento nesoulad neustále upozorňován neverbální komunikací koně. Díky této zpětné vazbě může člověk postupně nahlédnout rozpor ve svých způsobech komunikace a může se učit přímosti a jednoznačnosti, tak jak je ve vztahu ke koni sám prožívá. Člověk si musí uvědomit, co chce, musí být sebejistý a důsledný, musí dostat pod kontrolu svůj strach a převzít odpovědnost, jestliže chce, aby jej kůň následoval a respektoval. Pokud se k tomu dopracuje, může dospět i k sebereflexi vlastní schopnosti mít moc nad svým jednáním, myšlením, emocemi a také životem. V přímém a intenzivním kontaktu může kůň pomoci člověku hledat alternativní příběh jeho života. Práce a vztah s koněm je velmi inspirativní, rozvíjí kreativitu a napomáhá sebezpoznání.

5.1.3 Metoda výzkumu

Pro výzkum jsem si vybrala rozhovor – ten jsem mohla použít pro děti. Rozhovor se odehrával vždy v prostorách, kde jsou děti zvyklé trávit čas v jezdeckém kroužku a v bezprostřední blízkosti koní. Snažila jsem se vést neformální rozhovor, abych pronikla k dětem blíž a ony mi více důvěřovaly a prozradily mi na sebe více věcí.

Dalším způsobem, který jsem použila k výzkumu byl dotazník – ten jsem využila pro rodiče, ke kterým nemám v jezdeckém kroužku takový přístup. Děti jsou většinou už zvyklé chodit do kroužku samy, či je instruktorka vyzvedává ve městě na smluveném místě a veze je autem. Rodiče se tedy ke koním dostanou jen sporadicky. V dotaznících jsem uvedla podobné otázky, na které jsem se ptala také dětí při rozhovoru.

Jako poslední jsem mluvila s instruktorkami. Vzhledem k tomu, že se osobně známe a nemáme mezi sebou problémy, instruktorky mi odpovídaly zcela otevřeně. Z hlediska vedoucího volnočasové aktivity pro děti je důležité navázání kontaktu s rodiči svěřených dětí. Seznámením se s jejich názory, postoji a představami pomůže lépe pochopit život konkrétního dítěte.

5.1.4 Zpracování dat

Výsledné informace jsem zpracovala do kazuistik jednotlivých dětí. U čtyř sourozenců jsem vytvořila kazuistiku jednu – děti mi na otázky odpovídaly stejně a kromě dalších volnočasových aktivit není v jejich odpovědích žádný rozdíl.

Získaná data lze využít pro zkvalitnění služeb v kroužku a také pro zvýšení motivace instruktorek k vedení jezdeckého kroužku.

5.2 KAZUISTIKY

5.2.1 Kazuistika „Sourozenci“

Obr. 4 Čtvrteční skupina jezdeckého kroužku jsou sourozenci

5.2.1.1 *Popis chování klienta v přirozeném prostředí*

Čtvrteční jezdecký kroužek je vyhrazen pro jednu rodinu. Proč pro jednu rodinu? Ve čtvrtěk totiž docházejí do jezdeckého kroužku čtyři sourozenci.

Tři z nich dochází do kroužku již rok a půl. Čtvrtá, Zuzka, se přidala od ledna letošního roku. Kroužek navštěvovali během školního roku a na prázdniny svou docházku přerušili.

Sourozenců je celkem pět. Pátá, nejstarší (16let), se věnuje raději jiným věcem.

Bohužel a nebo bohudík jsem si vybrala pro rozhovor s touto skupinkou právě 23.4. 2009.

Dominika (15let) přiběhla z ohrady s tím, že jedna z klisen, které byly březí – Kety – si lehla v ohradě, „něco z ní teklo“ a ona se pořád dívala směrem k ocasu. Bylo zcela jasné, že kobyla bude rodit a proto pro ni zašla jedna z instruktorek. Kolem boxu, kam Kety umístila ošetřovatelka, se shromáždili i sourozenci. Poprvé viděli, jak se hříbě dostává na svět, a měli tak možnost být u zrození malé Foxí. Porod byl také malinko komplikovanější z důvodu velké nervozity klisny (březí klisny si většinou vybírají takovou denní dobu, kdy mají na porod dostatek klidu, což přes den není). Všichni sourozenci tedy byli přítomni i

tomu jak tři lidé pomáhali hříběti ven na svět tím, že se jej za nohy snažili vytáhnout z klisny. Děti se jen tiše dívaly a když se hříbě poprvé samo nadechlo, bylo slyšet jak si všichni čtyři oddechli. Tváře jim jen zářily. Po tomto zážitku byl rozhovor trochu nesoustředěný. Děti si sedly ven před stáj vedle sebe, jako ve škole. Zpočátku byly tiché, téměř nemluvné. Na konkrétně směřované otázky odpovídaly krátce nebo jen pokrčením rameny, pokýváním hlavou. Mluvčím skupiny je zde Dominika jako nejstarší a nejzkušenější. Pavlík (10let) se při komunikaci se mnou dívá do země, jako by se styděl. Je tichý i v odpovědích. Mluví si sám pro sebe. Další dvě dívky, Karolína (13let) a Zuzka (12let) toho také moc nenamluví, ale když se jich konkrétně na něco zeptám, tak mi odpoví.

Ke koním se všichni sourozenci dostali stejně. Viděli v TyMy centru (centrum pro volnočasové aktivity Holešov) plakát s nabídkou ježdění na koni. Toto centrum pořádalo den pro děti, kam pozvalo i instruktorky z ranče u Tuffa. Ty tam přijely i s koňmi a vozily na nich děti. Sourozenci se tohoto dne účastnili a domluvili si hned možnost přijít se podívat do kroužku a vyzkoušet si, zda by se jim taková aktivita líbila.

Všichni mají ke zvířatům vztah. Doma mají fenku Rhodéského ridgebacka, o kterou se starají společně. Dále mají tři králíky a tři králíčí miminka, čtyři andulky, čtyři křečky a rybičky. O všechna zvířata se starají dohromady.

Až na nejstarší sestru (16let) chodí na stejnou základní školu. Ráno chodí do školy společně.

5.2.1.2 Stručná identifikace jevu

V kroužku se učí jak ke koním přistupovat, jak se koně čistí, jak se krmí, jak se rodí hříbata. Pro Dominiku je to velmi přínosné, jistě všechno využije na SOU v Kroměříži, kam je přijata. Pavel říká, že každé pondělí ve škole povídají spolužákům, co dělali minulý týden a co zajímavého zažili – na příští pondělí má ten nejlepší zážitek ze všech, porod hříběte. Díky kroužku děti poznají, jak se který kůň chová a jakou má náladu. Nejraději by chodily do kroužku častěji, ale bohužel to nejde kvůli financím (kroužek je placený). Důvodem pro ježdění na koni, na kterém se všichni shodli, je to, že mají koně rádi a chtěli se s nimi naučit zacházet.

5.2.1.3 *Rodinná anamnéza*

Rodina, kterou tvoří rodiče a pět dětí ve věku šestnáct, patnáct, třináct, dvanáct a deset let a rodiče je z Holešova. Sourozenci pochází z úplné rodiny. Maminka dětí je v domácnosti, otec pracuje v technickém oboru. Společně žijí v rodinném domě.

Děti se navzájem respektují a vycházejí si vstřícně, jsou skromné, pomáhají si.

5.2.1.4 *Osobní anamnéza*

Všechny děti chodí do školy. Jejich vývoj je přiměřený věku. V chování jsou bezproblémové, přizpůsobivé a dle instruktorek velmi pracovité a samostatné. Nemají žádná somatická onemocnění.

5.2.1.5 *Školní anamnéza*

Čtyři ze sourozenců navštěvují základní školu, pátá – nejstarší - je už na střední škole. S dětmi nejsou výukové ani výchovné problémy. Od doby, co docházejí do jezdeckého kroužku se i více učí. V případě školního neúspěchu nejsou potřebné žádné sankce, úplně stačí ústní domluva.

5.2.1.6 *Aktuální stav*

Karolína – 13 let, chodí na základní školu. Je hezká a dbá na to, jak vypadá. Její další aktivitou je aerobik 1x týdně, baví ji to. V chování je klidná, po Dominice hovoří nejvíce, ale i tak je to málo. Vyjadřování je jasné, stručné a srozumitelné. Než začala chodit ke koním, měla horší známky (dříve měla čtyři trojky, teď už má jen jednu z fyziky). Vazba na jezdecký kroužek a zlepšení známek ale není průkazná. Neví, co by chtěla v ježdění na koni dokázat – myslím, že bude jezdit jen rekreačně.

Dominika – 15let, chodí na základní školu do deváté třídy. Už nyní je přijata na Střední odborné učiliště v Kroměříži - tříletý učební obor Chovatel koní a jezdec určený pro chlapce i dívky. Základní podmínkou je dobrý zdravotní stav a tělesná zdatnost. Příprava je ukončena závěrečnou zkouškou, po které úspěšní absolventi obdrží výuční list. Učební obor připravuje kvalifikované pracovníky pro dělnická povolání v chovu koní, to znamená ošetřovatel všech kategorií koní, jezdec a kočí. Obor absolventům dává široké možnosti uplatnění v rámci České republiky, ale i v zahraničí. V teorii vedle všeobecně vzdělávacích

předmětů, kde se žáci učí také jednomu cizímu jazyku, získávají potřebné odborné dovednosti v předmětech: základy chovu hospodářských zvířat, výživa a krmivářství, chov koní, teorie jízdy, dostihový řád, životospráva jezdce a další. Z Dominiky vyzáruje jasný vztah ke koním, k ježdění má přirozený talent, o koních ví nejvíce, ve skupince sourozenců působí jako mluvčí. Hovoří jasně, bez slangových vsuvek. Často odpovídá i za sourozence. V chování je akční, a proto si k ježdění nejčastěji vybírá temperamentního koně Bohouše. Dříve chodila na kytaru, teď chodí raději ke koním. Chtěla by se naučit anglickému ježdění, udělat si licenci na parkurové skákání.

Pavel – 10 let, chodí na základní školu. Do kroužku dohází i přes svůj nízký věk, ze sourozenců je nejmladší a jediný kluk. Je stydlivý, nerad mluví. Při odpovědi na dotaz se nedívá na tazajícího, ale spíše mimo. Hovoří se mnou velmi potichu, dívá se při tom do země. Jeho odpovědi jsou většinou jednoslovné. Obklopen svými sestrami je jakoby schován před světem. Chtěl by jednou jezdit westernové závody.

Zuzana – 12 let, chodí na základní školu jako její sourozenci. Do kroužku začala chodit jako poslední z dětí. Při rozhovoru reaguje ostražitě, skoro až nedůtklivě. Dříve hrála na elektrický klavír a flétnu, ale už se neučí, zahraje si pro radost. Působí tvrdším dojmem než ostatní. Z mého pohledu chce, abych se k ní chovala jako k sobě rovné. Pak už komunikuje lépe. Stejně jako ostatní sourozenci ale nemluví mnoho. Má raději klidnější koně, kteří sedí více k její povaze, ráda by jezdila závodně western.

5.2.1.7 Prognóza

Vzhledem k tomu, že již nyní rodiče i instruktorky vidí u dětí pokroky – především se zlepšila komunikace, a to nejen mezi sourozenci navzájem, ale také mezi sourozenci a dalšími dětmi z kroužku, s dospělými, vlastníky koní apod., je další docházka do kroužku přínosná. Existuje předpoklad, že se sourozenci seznámí s dalšími dětmi a také spřátelí, které navštěvují kroužek a vytvoří si tak další sociální vazby na nichž budou moci zlepšovat svou komunikativnost.

5.2.1.8 Návrh na opatření k zlepšení situace

Pokud by děti docházely do jezdeckého kroužku také v době letních prázdnin, setkaly by se zde s větším množstvím lidí než ve zbylém období roku. Mohly by tak mít více možností komunikovat, popřípadě navazovat vztahy. Pavlíkovi by prospělo, kdyby se potkal

s dalším klukem, který do jezdeckého kroužku dochází. Sestry jakoby ho stále chránily a on se přitom potřebuje dostat k „chlapským“ pracem v kroužku a upevnit svou sebejistotu.

5.2.1.9 Zkoumání výsledků působení a jejich hodnocení

Sourozenci jsou v jezdeckém kroužku velmi spokojení. Vedoucím mezi těmito dětmi je jednoznačně Dominika, která také rozděljuje úkoly, je mluvčí skupinky. Doufám, že Dominika bude do jezdeckého kroužku se svými sourozenci docházet i nadále po přestupu na SOU. Mám dojem, že ona je hlavním „tahounem“ celé skupinky. Děti ji respektují. Všichni čtyři si k Vánocům přáli, aby jim rodiče platili jezdecký kroužek, další dárky nechtěli.

Obr. 5 Sestry na jízdárně

Instruktorka Martina sděluje, že sourozenci jsou její nejlepší skupina. Jsou velmi pracovití. Vědí, že koně nejsou jen ježdění, ale také představují spoustu práce. Jsou ochotní, nezlobí a snaží se pomáhat. Martina oceňuje, že drží při sobě. Vždy se na svou čtvrtěčnickou skupinku těší. Všechny děti v této skupince se zapojují, je radost s nimi pracovat. Pavlík je nadaný jezdec. Už i sám cválá na koni. Martina doufá, že Pavla tahle záliba v koních jen tak neopustí. Myslí si, že by z něj byl dobrý jezdec, má pro koně cit. Martina také říká, že na této skupince jde vidět, že je to baví. Je to velmi evidentní.

Instruktorka Lenka tvrdí, že tyto děti jsou příkladem toho, jak mohou mít k sobě blízko sourozenci. Říká, že sourozenci se pěkně chovají vůči ostatním, ale také mezi sebou, pomáhají si a jsou zodpovědní. Podle Lenky je Dominika vedoucím článkem ve skupině. Zjišťuje, co se má dělat a pak rozdává úkoly sourozencům. Sourozenci jsou tišší, ale teď už se to zlepšuje. V ježdění jsou velmi vnímaví a snaživí. Nejblíže mají ke koním asi Pavlík s Domčou.

Rodiče přijali zájem svých dětí o jezdecký kroužek kladně, i když s počátečními obavami. S tímto nápadem přišly děti samy, také doma mají spoustu zvířat o které svědomitě starají. Rodiče je podporují v jezdeckém kroužku hlavně proto, aby si děti vytvářely správný vztah ke zvířatům. Jde o poznání, že mít koně není jen zábava, ale také hodně práce a velká zodpovědnost. A pro Dominiku je to příprava na školu, obor chovatel koní a jezdec. Podle rodičů mají děti velké nadšení pro koně a pro jízdu na nich. Prohlubuje se jejich vztah k přírodě a ke zvířatům. Začaly více komunikovat a také mají víc chuti se vzdělávat. Od doby, co dochází do jezdeckého kroužku změnily chování k sobě navzájem. Pomáhají si a zajímají se o všechno, co se týká koní (sbírají časopisy, čtou knihy a učí se o koních). Děti „žijí“ z jezdeckého kroužku celý další týden. Vše, co zažily nebo se naučily povypráví doma s velkým nadšením. Rodiče těší, že láska jejich dětí ke zvířatům je pro ně více než drahé materiální věci, že jsou děti skromné a drží spolu.

5.2.2 Kazuistika „Nikča“

Obr. 6 Příprava k ježdění

5.2.2.1 Popis chování klienta v přirozeném prostředí

Právě dívka, se kterou jsem mluvila v pátek odpoledne, mě inspirovala k tématu mé diplomové práce. Nikča. Ve stáji vládlo ještě čtvrtěční pozdvižení okolo porodu malé Foxí a Nikča měla velkou radost z nového přírůstku. Při rozhovoru se usmívala. Nikča se chová nenuceně a odpovídá bez rozpaků. Známe se již delší dobu. Vlastně ji znám asi nejdéle ze všech dětí, které docházejí do kroužku.

Třináctiletá Nikča chodí do jezdeckého kroužku jeden a půl roku, ale o koně se zajímá už tři roky. Bydlí v okrajové části dvacet kilometrů vzdáleného města. Jezdila tři měsíce na ranč Nevada do Buchlovic. Dvakrát týdně ji tam vozili rodiče. Pak přišla maminka s tím, že jí známá doporučila jezdecký kroužek na ranči U Tuffa. Telefonicky tam ihned Nikču přihlásila. Nejdříve chodila jedenkrát týdně, pak dvakrát týdně a nyní chodí čtyřikrát až pětkrát za týden. Dochází také o velkých prázdninách, i když kroužek „nefunguje“. Nikča působí jako veselá, příjemná, komunikativní dívka.

Doma mají dva vlčáky, se kterými chodívá na pravidelné procházky. Zajímavé bylo slyšet jak se dostala ke koním. Její strýc měl na svatbě koně a jí se to zalíbilo. Její rodiče nejdříve moc nechtěli, ale nakonec svolili.

5.2.2.2 Stručná identifikace jevu

Nikča přiznala, že dříve, než začala chodit ke koním, tak po škole chodívala s kamarádkami po obchodech v nákupních střediscích nakupovat oblečení. Nyní si našla zájem, který jí plně vyhovuje. Na ranči Nevada ji to nebavilo, protože tam jen jezdila na koni, ale koně dostala vždy nasedlaného a jezdila na jízdárně za dohledu otce. Na ranči U Tuffa se také učí jak ke koním přistupovat, jak se čistí, krmí a pod. Také zde potkala další dívky svého věku, se kterými se nyní přátelí.

5.2.2.3 Rodinná anamnéza

Nikča pochází z úplné rodiny, která bydlí v rodinném domě. Maminka pracuje v technické oblasti. Tatínek je truhlář. Nikča má mladšího devítiletého bratra, devět let, který se zajímá o fotbal a pomáhá s péčí o psy.

5.2.2.4 Osobní a školní anamnéza

Nikča chodí na základní školu. Ve svých téměř čtrnácti letech je velmi samostatná, vývojově vyspělejší. Její adaptace v jezdeckém kroužku byla zdlouhavější, nejdříve strhávala ostatní děti k nicnedělání, postupem času se však více začlenila a nyní je její chování bezproblémové. Má pěkné vtahy s ostatními, je vstřícná a přátelská. Kromě skoliózy nemá žádné somatické onemocnění. Nikča prospívá ve škole s dobrými známkami. Vzhledem k přestěhování rodiny, dojíždí až 45 minut. Její prospěch se zlepšil od chvíle, co chodí do jezdeckého kroužku. O koně se zajímá i dalších šest spolužáků, takž si mají o přestávkách

o čem povídat. Poznatky od koní využije ve škole hlavně v přírodopisu. Baví ji pořád se učit nové a nové věci o tomto tématu.

5.2.2.5 *Aktuální stav*

Kromě jezdeckého kroužku chodí Nikča jedenkrát týdně na aerobik. Dříve to bylo častěji. Po škole, si napíše úkoly a pokud není u koní, tak je doma nebo se psy venku. Jezdecký kroužek ji baví se vším všudy. Chce se učit nové věci a je ráda ve společnosti dalších dětí. V chování je klidná, velmi komunikativní, nebojí se vyjádřit kritiku ani sebekritiku. Dříve jezdila anglickým stylem, nyní uřednostňuje westernový styl. Chtěla by zkusit westernové závodění. Ježdění na koni jí pomáhá s bolestmi zad (má skoliózu). Říká, že na jezdeckém kroužku ji baví hlavně to, že se zde může něco naučit, že ji zajímají koně a všechno o nich. Má ráda také instruktorky, které se jí věnují. Samozřejmě zde má svého oblíbence, tmavého hnědáka Cliptona.

Obr. 7 Jízda

Nikča dříve trávila svůj volný čas nakupováním. Nakupovala velmi pravidelně i značkové věci, ve kterých zpočátku chodila i v jezdeckém kroužku. Nyní nebyla takto nakupovat už více než půl roku. Pokud jde s kamarádkami jednou za čas do obchodu, tak do zverimexu, kde koupí dobrůtky pro koně, což oceňuje její oblíbený kůň Clipton. Ani s maminkou ji už nebaví nakupovat oblečení a raději jde do obchodu s potřebami pro zvířectvo.

5.2.2.6 *Prognóza*

Na vývoji Nikči se ukazuje, že když si dítě najde volnočasovou aktivitu, která jej baví, velmi to ovlivní jeho smýšlení a chování. Nikča si více váží věcí, zvířat i lidí. Nyní je radost s ní pracovat. Dále se chce zlepšovat v jízdě na koni a má k tomu velmi dobré předpoklady.

5.2.2.7 *Zkoumání výsledků působení a jejich hodnocení*

V jezdeckém kroužku je Nikča stálicí. Baví ji práce kolem koní a učení se stále nových věcí. O koně se stará velmi svědomitě. Ráda je čistí a upravuje – zaplétá jim hřívu a ocas. A ti v její péči jen září. Nikča se od počátku docházky změnila z „moderní slečinky“ v zodpovědnou mladou dámu. Tato proměna je tak patrná, že o ní mluví také instruktorky.

Instruktorka Martina srovnává Nikčino chování v začátcích s chováním nynějším. Když Nikča přišla do kroužku, chovala se jako typické městské dítě. Neměla žádné koníčky ani žádnou motivaci k práci. Do kroužku ji vozili rodiče a také ji zde večer vyzvedávali.

Postupem času se Nikčino chování začalo měnit. Získala si důvěru koní a tím i jejich respekt. Zvedla se její pracovní morálka a také se více začala zajímat o psy, které mají doma. Martina oceňuje, že je Nikča v tom, co dělá, svědomitá a pečlivá. Martina dále říká, že se Nikča velmi osamostatnila. Je schopná přijet ke koním úplně sama – jezdí autobusem s přestupem. Také si sama dokáže stanovit cíle, ať už krátkodobé či dlouhodobé. Ví, co je ve stáji potřeba udělat a tak bez ptaní jde a udělá to. Je jen nepořádná, své věci nechává volně tam, kde je odloží.

Když přišla Nikča do stáje jako nováček, tak se snažila, byla ochotná, ale nevydrželo jí to dlouho. Lenka vnímala Nikčino chování jako problémové. Nikča byla nepořádná a lenošná, nic se jí nechtělo a strhávala s sebou i další členy jezdeckého kroužku. Na koni byla nesoustředěná a ani se nesnažila se do něj vcítit. Později se její přístup začal měnit. Lence se líbí, že je Nikča učenlivá a samostatná. Na koni pokročila už tak, že může skákat přes menší překážky. I instruktorka Lenka ví o Nikčiny nakupovací mánii a také ví, kolik peněz utratila, ale věří, že se k tomu už Nikča nevrátí. Změna by mohla být trvalá. Je ráda, že Nikču v jezdeckém kroužku mají a že jim vždy připomíná, že každé dítě, které do kroužku začne chodit, se může změnit.

Rodiče přijali zájem svého dítěte o jezdecký kroužek vcelku pozitivně, avšak s obavami. Vidí na svém dítěti jasné změny v prioritách, chování a také ve školním prospěchu. Sami zkušenosti s jezdeckým kroužkem nemají. Nikčů občas do jezdeckého kroužku doprovází, dříve ji sem vozili autem. Zajímají se čeho Nikča v kroužku dosáhla a co tam dělá. Na své dceři si cení zodpovědnosti vůči zvířatům.

5.2.3 Kazuistika „Leňa“

Obr. 8 Leňa a Nel

5.2.3.1 *Popis chování klienta v přirozeném prostředí*

Šestnáctiletou dívku všichni kamarádi oslovují Leňa. Je na ranči U Tuffa od počátku jeho existence a snad ještě déle. Poprvé jsme se spolu potkaly před šesti lety v zámecké oboře, kam chodila za budoucí instruktorkou Martinou vozit se na koni a pomáhat kolem koní. Tehdy tam docházela i se svou kamarádkou Ájou. Od té doby se mnoho změnilo a z malé Leni vyrostla téměř dospělá žena.

Ke koním se Leňa dostala přes svou sestřenicí asi v pěti letech. Od té doby jsou koně součástí jejího života. Na ranč dochází šestkrát týdně, sedmý den nemůže, protože má angličtinu. Posuzovat Leňu jako členku jezdeckého kroužku asi nelze, protože zná koně a práci kolem nich ze všech nejdéle, stala se „vedoucí“ mezi mladšími osmnácti let a někdy velí i těm starším.

Leňa chodí ke koním tak často, jak jí to dovolí volný čas. Je tu jako doma, dobře se tu vyzná a podle toho se mnou také komunikuje. Cítí se tu ve své kůži. Chová se přirozeně a na nic si nehraje. Náš rozhovor je nenucený. Na otázky odpovídá celými větami a ještě u toho po očku sleduje, co dělají děti, které se chystají jít jezdit s koňmi na jízdárnu. Občas se zastaví ve větě a něco zavolá na některé z dětí, třeba, že daly chrániče na nohy koním opačně a pak klidně dokončí větu jako by se nic nedělo. Ve svém věku by se u ní mělo projevovat adolescentní chování, ale ona je vyrovnaná. S Leňou mluvím v neděli odpoledne. V ten samý den ráno jela parkurový veřejný trénink s koněm Bohoušem a skončila na druhém místě z celkových třiceti koní. Bylo to pro nás velké překvapení, že porazila jezdce, kteří pravidelně vyhrávají jezdecké závody. Stejně jako u sourozenců vládla euforická nálada z narození Foxí, má nyní Leňa i ostatní podobně pěknou náladu právě z její výhry. Leňa ventiluje také své překvapení, že parkur s Bohoušem tak dobře přešli.

5.2.3.2 *Stručná identifikace jevu*

Tím, že Leňa prokazuje každý den svou zodpovědnost a lásku vůči koním není ve stáji brána jako členka jezdeckého kroužku, ale spíše jako instruktorka. A to také dělá – učí malé děti jezdit na ponících, vodí zájemce o svezení na koních, jezdí na závody, pečuje o koně a jejich výstroj, jde příkladem všem členům kroužku a to vše za tichého dohlížení instruktorky Martiny.

5.2.3.3 *Rodinná anamnéza*

Leňa bydlí se svými rodiči a bratrem v rodinném domě. Rodina doma má dva psy, tři kočky a pět pískomilů. O tyto všechny zvířata se také Leňa stará. Rodiče ji v jejím koníčku spíše podporují. Otec pracuje v technickém oboru.

5.2.3.4 *Osobní anamnéza*

Šestnáctiletá dívka s vývojem přiměřeným věku. Má vyvinutý smysl pro zodpovědnost a je velmi komunikativní. Je bez somatických onemocnění.

5.2.3.5 *Aktuální stav a prognóza*

Lenka, 16 let, hodí na střední školu, Obchodní akademii ve Zlíně. Díky koním vyplní Leňa kompletně své volno. Proto je u ní velmi malé riziko negativního trávení volného

času. U koní je celý den na čerstvém vzduchu, mezi lidmi. Má zde přátele a také pro ni důležité přijetí od vrstevníků, starší i mladších. Může se tu rozvíjet a dále se učit. Díky své pili dosahuje také výsledků. U svých vrstevníků či mladších dětí má přirozenou autoritu. Dospělí ji respektují stejně tak jako ona je. Je přímá a v kontaktu s ostatními otevřená. Lenka má všechny předpoklady pro to, aby se z ní stala dobrá instruktorka a dobrá parkurová jezdkyně. Leňa sama se chce do budoucna věnovat dětem v jezdeckém kroužku a také rekreačnímu ježdění.

5.2.3.6 Školní anamnéza

Leňa chodí na střední školu. Znamky má dobré, jedničky a dvojky, v případě výkyvu se snaží ve škole zabrat, aby se vrátila zpět na původní známku. Při zhoršení známek se však neomezuje docházku ke koním. Ani její rodiče se jí v tom nesnaží omezovat, protože vědí, že zákaz koní by byl spíše demotivující.

5.2.3.7 Zkoumání výsledků působení a jejich vyhodnocení

Na Leni jde zřetelně poznat, že koně a práce kolem nich ji baví. Ráda tráví svůj čas ve stáji prací, venku na jízdárně s dětmi, na vyjížďce s koňmi. Spěje k tomu, že jednou bude dobrou majitelkou koně či více koní.

Instruktorka Martina k Leni říká, že je u jejích koní nejděle. Nejvíce si na ní cení toho, že je spolehlivá. Ve své stáji ji považuje za nejkompetentnějšího člověka. Martina jí věří a nechává jí proto dostatečnou volnost a prostor pro seberealizaci. Leňa je pracovitá a ochotná. Martina přistupuje k Leni jako ke své pravé ruce a na oplátku jí ve všem vychází vstříc.

Obr. 9 Lenina příprava na závody

Rodiče Leňu v jejím zájmu podporují. Její tatínek pomáhal při stavbě venkovního přístřešku pro koně. Oba rodiče hodnotí Leninu činnost na ranči U Tuffa dobře a také si myslí, že koně práce kolem nich mají na jejich dceru pozitivní vliv. I když, jak otec píše, je nyní samostatnější a drzejší. Nejvíce si na své dceři cení samostatnosti, rozumu a průbojnosti.

5.2.3.8 *Lenka – pohled z druhé strany*

Lenka působí na ranči U Tuffa také v roli instruktorky. Říká, že většinu dětí přivedou do kroužku rodiče. Přijdou se nejdříve podívat a pak je přihlásí. U většiny z přihlášených dětí se pak změní chování a jednání k lepšímu. Dnešní děti nejsou zvyklé pracovat a mají dojem, že všechno lze koupit za peníze nebo dostat zdarma, ale v kroužku zjišťují, že tak snadné to není. Zvířata nikomu nic zadarmo nedají. Člověk si je musí získat. Jako nezbytnou vlastnost pro děti v kroužku uvádí kamarádství a vzájemnou výpomoc. Každý kroužek tvoří tým a není posuzován podle jednotlivců, ale podle celku. Tudíž nově příchozí členové se nechají strhnout těmi, kteří práci kolem koní už znají a pracují pak spolu jako tým. Za největší odměnu při práci s dětmi považuje Leňa momenty, kdy děti něco pochopí při jízdě na koni nebo když se pod jejím vedením dítě s koněm sladí. Když děti přijdou do jezdeckého kroužku, tak sedmdesát procent z nich vidí jen ježdění a česání. Myslí si, že jinak budou koně fungovat sami. Pro děti je samozřejmě důležité, aby byl jezdecký kroužek kvalitní. Nezáleží ani tak na dokonalém vybavení, ale na instruktorech. Důležité jsou znalosti a vstřícnost instruktorů a bezpečí dětí. Leňa ví, že do jezdeckého kroužku přešly děti z jiných jezdeckých oddílů, kde nebyly spokojené. Většinou to bylo proto, že tam pouze jezdily a nemohly si koně ani vyčesat. U většiny nováčků Lenka do měsíce pozná, zda v jezdeckém kroužku vydrží nebo odejdou. Instruktorky v jezdeckém kroužku na ranči U Tuffa se snaží začleňovat děti i do dalších aktivit – berou je na závody, opékají špekáčky apod. Leňa se chystá v tomto roce na několik zkoušek – licenci WRC (Western riding clubu), licenci ČJF (České jezdecké federace) pro reining, a parkurovou licenci.

5.2.4 Kazuistika „Verča“

Obr. 10 Verča

5.2.4.1 *Popis chování klienta v přirozeném prostředí*

Veronika působí velmi nenápadným dojmem. Odpoledne po práci byla Verča připravena odpovídat na mé dotazy.

Veronika se jako malá bála koní, ale imponovali jí. Do jezdeckého kroužku se dostala přes svou spolužačku ze školy, Zdeničku, která do kroužku chodí delší dobu. Sama je tam pět měsíců. Dalšími aktivitami, které provozuje, jsou dobrovolný hasič, vaření a zeměpis. U dobrovolných hasičů je Verča už šest let. Jezdila s nimi i na závody. Vaření a zeměpis navštěvuje v rámci školy. Doma mají spoustu zvířat, o které se Verča také stará. Od slepic, přes králíky, kočky, včely až k rybičkám a tři psy – dva křížence a jednoho německého ovčáka.

Veronika mluví jasně a konkrétně bez velkých emocí. Informace z ní doslova padají - a to nejen o jezdeckém kroužku, ale také o jejím životě. V chování spíše tišší dívka se změnila na studnici vědomostí, které ze sebe sypala.

5.2.4.2 *Stručná identifikace jevu*

V jezdeckém kroužku se Verča učí nové věci. Koní se dříve bála, překonala strach a přišla za zvířaty sama. Ví, že se v jezdeckém kroužku mnoho naučí, když bude pozorná. Chtěla by do kroužku chodit i přes velké prázdniny.

5.2.4.3 Rodinná anamnéza

Veronika žije v rodinném domě. Rodina je neúplná. Otec od rodiny odešel, když měla Verča tři roky, nestýkají se. Maminka je kuchařka. Má ráda zvířata.

5.2.4.4 Osobní anamnéza

Veronika je zdravá mladá dívka, vývojově dospívající přiměřeně svému věku. Bez somatických onemocnění. V chování spíše klidná a tichá. Dobře se přizpůsobuje prostředí a je přátelská. Veronika říká, že se jí „tvoří hrb“ na zádech, ale zlepšilo se to ježděním. I pan doktor tuto aktivitu podpořil.

5.2.4.5 Školní anamnéza

Verča chodí na základní školu do šesté třídy. Škola ji baví, má samé jedničky. Letos jí hrozila dvojka na pololetí, ale učila se a zlepšila si ji na jedničku. Z jakého předmětu neuvádí. Své znalosti z jezdeckého kroužku využije v českém jazyce, kde mluvili s paní učitelkou o koních. Pokud se jí zhorší známka, tak sama ví, že musí zabrat. Bere to vážně a tak ji někdy posílá maminka do jezdeckého kroužku, aby se odreagovala.

5.2.4.6 Aktuální stav a prognóza

Veronika, 12 let, chodí na základní školu. Když cítí, že jí aktivně někdo naslouchá, rozhovoří se. Emočně stabilní, ale když mluví o otci – lze cítit odosobnění. V kolektivu je spíše introvertní, ale kontakty navazuje bez problémů, je přátelská. Působí jako „rozumbrada“. Vyjadřuje se jasně a srozumitelně, hovoří celými větami. Na rozhovor se soustředí a nenechá se odvést od tématu. Na koni jezdí i klusem. Umí dát koni uzdečku, vyčesat ho a vyčistit mu kopyta. Baví ji to. Poznává, jakou má kůň náladu, nejvíce na Bohoušovi, který to často dává jasně najevo. Jezdecký kroužek je pro Verču místo, kde se může realizovat v činnostech, které se zde naučí. Cítí se tu dobře. Na koni by se chtěla naučit pořádně cválat, a také si ho sama připravit na ježdění – vyčistí ho a nauzdí, ale neumí ještě dobře sedlat. V budoucnu by chtěla zkusit westernové závody a nebo všestrannost – military.

5.2.4.7 Návrh na opatření ke zlepšení situace

O velkých prázdninách nebude mít Verča školu a školní kroužky, mohla by proto více času věnovat jezdeckému kroužku a zjišťování informací o koních, které pak v praxi využi-

je. V jezdeckém kroužku se také obmění osazenstvo a přijde více dětí na prázdniny, tudíž bude mít dostatek možností navazovat další vztahy. Začlenění do větší skupiny lidí, by mohlo pomoci ve zlepšení jejího sebeprosazování a v ustálení role v kolektivu. Také je potřeba, aby více věřila svým schopnostem při jízdě na koni.

5.2.4.8 Zkoumání výsledků působení a jejich vyhodnocení

Jezdecký kroužek je místem, kde může Verča trávit svůj volný čas a dělat to, co ji baví – učit se s koňmi pracovat. Překonala svůj původní strach z tohoto zvířete a zjistila, že uvolněný přístup způsobuje, že ji kůň respektuje a poslechne její příkazy či pobídky při ježdění.

Instruktorka Martina považuje Verču za slušně vychovanou, hodnou dívku, která však působí zakřiknutým a nenápadným dojmem. Veronika je však komunikativní, pokud potřebuje, tak se ptá. S dalšími členy v kroužku si rozumí.

Lenka o Verči říká, že je tichá a mnoho se neprosadí, nechává si od dětí hodně věcí líbit. Ale v poslední době se to zlepšuje. Jinak je snaživá. Ještě neví přesně, jak to ve stáji všechno funguje, ale dělá věci s rozmyslem a správně. Na koni je vnímavá. Dokáže se do něj vcítit, ale bojí se, aby něco neudělala špatně a proto si nevěří. Jezdí krokem, klusem a zkouší cval.

Maminka přijala zájem svého dítěte o jezdecký kroužek dobře. Její dcera má somatické onemocnění neznámé etiologie, které se zlepšilo při docházce do kroužku díky ježdění na koni. Hlavním důvodem pro podporu dcery v této aktivitě je trávení volného času v přírodě. Nechce, aby její dcera seděla doma u počítače. Nejvíce si na své dceři cení toho, že je pečlivá, hodná a dobře se učí. Považuje Verču za samostatnou. Při neúspěchu ve škole volí jako sankci zákaz docházky do jezdeckého kroužku.

5.2.5 Kazuistika „Sabina“

Obr. 11 Sabina na Lindě na madlech

5.2.5.1 Popis chování klienta v přirozeném prostředí

Tato rázná devítiletá dívka si vedle mě sedla a automaticky mi začala tykat, i když jsme se do nynějška neznaly.

Z volnočasových aktivit navštěvuje jen jezdecký kroužek. Chodí sem už rok, jedenkrát týdně v sobotu. Když není v kroužku, bývá venku s kamarádkami. Popsala mi, jak chodily chytat ještěrky. Na ještěrku se musí nejdříve opatrně. Pomalu se přiblížit a pak ji rychle chytit. Popisovala postup velmi podrobně. Do jezdeckého kroužku se dostala tak, že při procházce kolem ranče měla zájem o svezení se na koni. Její tatínek to domluvil a Sabči se to zalíbilo. Snažila zaujmout mou pozornost a překvapit mě. Je sebestředná, ráda je objektem pozornosti. Do kroužku by chtěla chodit také přes prázdniny. Koně se jí líbí a má tady kamarádky (podívá se směrem k Verči a Nikči). Být u koní s kamarádkami ji baví. Doma má další zvířata, o které se stará – králíka, morče, korelu, rybičky a pískomila. Je hovorná, mluví v dlouhých větách. Ve stáji se cítí dobře a proto se zde chová přirozeně.

5.2.5.2 Stručná identifikace jevu

Sabina je ze tří sourozenců jediná dívka. Ve stáji se chová spíše jako jedináček. Celý den jsem ji pozorovala než jsem s ní dělala rozhovor. Sabina je jako generál, který nařizuje jak mladším členům kroužku, tak také dospělým. Respektuje koně, ale chybí jí přirozený respekt k dospělým.

5.2.5.3 Rodinná anamnéza

Sabina žije v úplné rodině, má dva bratry – 16 let a 9 měsíců. Všichni žijí společně v bytě. Maminka prodavačka je nyní na mateřské dovolené a tatínek pracuje jako řidič městské hromadné dopravy. Rodiče ji v jezdeckém kroužku podporují.

5.2.5.4 Osobní anamnéza

Sabina je zdravé dítě, vývojově přiměřeně vyspělá na svůj věk. Adaptace na nové prostředí u ní probíhá bez problémů. Ve vztazích jak s vrstevníky, tak s dospělými a mladšími dětmi je spíše nadřazená, ale ne nepřátelská.

5.2.5.5 Školní anamnéza

Sabina chodí do druhé třídy na základní školu. Ve škole prospívá výborně, má samé jedničky. To, co se naučí nebo zažije v jezdeckém kroužku využívá Sabina také ve škole, především v přírodopise. Své zážitky popisuje především ve slohových pracech.

5.2.5.6 Aktuální stav a prognóza

Sabina, 9 let, chodí na základní školu. Upravené mladé děvče. V kontaktu spontánní, otevřená. Hovoří jasně a v celých větách. Tyká. Přistupuje ke mě naprosto bez zábran. Nemá další zájmy kromě jezdeckého kroužku, kde má kamarádky. Jako příklad uvádí Nikču. Ráda by se naučila pořádně jezdit. Nyní zvládne klus a chodí i přes kavalety. Na koních pozná jakou mají momentální náladu. Když jsem se zeptala, jaká pohádka s koňmi se jí vybaví, řekla Zaříkávač koní. Oproti třináctileté Nikči jejímž oblíbeným filmem, kde figurují koně, je pohádka Rychlý Stripes, uvedla Sabina film určený spíše pro mládež a dospělé. Až bude Sabina velká, chtěla by si pronajmout svoji stáj a chtěla by chovat koně na drezúru a taky jezdit drezúrní závody. I přes pozorované pokroky a drobné zlepšení v „zodpovědnosti“ má stále tendenci stavět se do centra pozornosti ostatních. Zdá se, že ještě potřebuje čas, aby našla svoji cestu, tedy cestu vhodnou pro sebe i pro okolí.

5.2.5.7 Zkoumání výsledků působení a jejich vyhodnocení

Sabinino chování se mění a zlepšuje, ale j nezodpovědná nebo si svou zodpovědnost neuvědomuje. Chová se jako by chtěla žít ve světě starších, ale zároveň si chce užívat bezstarostnost dětství.

Podle instruktorky Martiny je Sabina generál, staví děti „do latě“ a je drzá. Nemá úctu ke starším lidem, všem tyká. Není zlá, ale je tvrdohlavá. Martina tvrdí, že to chce čas. Už nyní vidí na Sabči pokroky v chování. Ve stáji nelze preferovat zcela liberální výchovu kvůli bezpečnosti dětí i koní. Proto se Sabina přizpůsobuje a chová se dle daných pravidel. Také koně sami působí jako dobří vychovávatelé- nenechají si nic líbit a dají jasně najevo, když jim jednání člověka není po chuti.

Instruktorka Lenka souhlasí s Martinou. Sabina je drzá a má problémy s autoritou dospělých. Samovolně se zapojuje do rozhovorů starších, aniž by byl určen pro ni. Tyká všem lidem, se kterými si tykají instruktorky, i když je sama osobně vidí poprvé. Připadá si dospělá, chce dělat stejné věci jako dospělí. Snaží se být užitečná. Na jízdárně neposlouchá instruktorku. Ráda by si s koněm dělala, co chce. Neuvědomuje si dopad svého jednání.

Rodiče těší, že se Sabina zajímá o to, co ji baví a věnuje se tomu. Od doby, co chodí do jezdeckého kroužku, je zásadovější. Své zážitky z jezdeckého kroužku si nosí i domů a vypráví je rodičům. Jezdeckým kroužkem žije. Sabina má ráda zvířata a proto ji rodiče v této zálibě podporují. Nejvíce si na své dceři cení dobrosrdečnosti. Váží si také instruktorek v kroužku, protože jsou obětavé a pracovitě.

5.3 INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT

Koně jsou poměrně inteligentní zvířata. Jednají v závislosti na vrozených instinktech a potřebách nutných pro přežití. Mají velmi dobrou paměť a jsou mimořádně přizpůsobiví a učenliví. Nejlépe se učí věcem, které jsou dobré pro jejich přežití. Koně intuitivně poznají bázlivého jezdce, ten má pak těžkosti s jejich ovládnutím. Přesto, že koně nepatří k „nehovornějším“ zástupcům živočišné říše, dokáží se srozumitelně vyjádřit nejen svým hlasem. I řeč těla je pro koně navzájem (a rovněž pro chovatele, ošetřovatele apod.) naprosto srozumitelná.

Z kazuistik je patrné, že se děti při docházce do jezdeckého kroužku mění. Zkvalitňuje se jejich vztah k živým tvorům, k sobě navzájem a také k práci. Děti projevily zájem o závodní ježdění v budoucnu, což může být pro instruktorky dobrým impulsem k tomu, aby se jim náležitě věnovaly. Odpovědi rodičů jsou ve velké míře motivujícím faktorem. Když jsem četla poprvé odpovědi maminky sourozenců, srdce mi poskočilo radostí. Věděla jsem,

že tato slova instruktorkám vlijí novou mízu do žil. Není jednoduché mít děti na starost a nést za ně zodpovědnost. Ovšem spokojenost dětí a jejich rodičů plně vyváží starosti instruktorek. Děti jsou v jezdeckém kroužku spokojené a nic by na něm nechtěly měnit. Líbí se jim přirozené a příjemné prostředí, kde tráví svůj volný čas. Z vlastní zkušenosti mohou potvrdit, že ve stáji na ranči U Tuffa je opravdu příjemně a čas strávený zde rozhodně nepovažují za ztrátový. Mezi přátelskými lidmi si dospělý odpočine od běžného denního shonu.

Do sedmadvacetileté štíhlé blondýnky by nikdo neřekl, jak je podnikavá a jakou práci dokáže zastat, aby se postarala o své koně. Martina vlastní koně od svých šestnácti let. Jejími prvními koňmi byli Linda a Lion. Lindu má stále, Lion se před časem přestěhoval k nové majitelce. Ranč U Tuffa funguje dva roky a téměř stejně tak dlouho také funguje jezdecký kroužek pro děti. Zařídila ho proto, že si sama vzpomíná na své začátky u koní. Jaké by to bylo, kdyby se jí a její kamarádce Monči, která na ranči také vydatně pomáhá, někdo věnoval tak, jako se teď Martina věnuje členům kroužku. Martina vidí, že děti mají z ježdění velkou radost a to ji naplňuje. Nejčastěji se děti do jezdeckého kroužku dostanou tak, že si o něm poví třeba ve škole mezi sebou a nebo vidí rozvěšené letáčky ve městě. Pak je přivedou rodiče a přihlásí je.

U většiny dětí lze po nástupu pozorovat změny v chování. Začlenění se do skupiny a vybudování si v ní svou pozici. Největšími překážkami při začlenění dětí jsou jejich negativní vlastnosti (bázlivost, rozmazlenost, nepřátelskost). Stává se, že přijdou dvě kamarádky (většinou spolu chodí do třídy) a nechtějí se přidat do týmu k ostatním. Také když s dětmi docházejí rodiče a tráví s nimi v jezdeckém kroužku veškerý čas, nemohou se děti přiblížit ostatním. Polovina z 25 členů jezdeckého kroužku sem chodí proto, že je to baví. Druhá polovina zkouší, jestli je to zaujme natolik, že zde zůstanou. Martina má radost z těch dětí, které chodí do kroužku, aby trávily čas s koňmi a ne jen ježděním na nich. Ty, které jen chtějí jezdit u této volnočasové aktivity většinou nevydrží dlouho. 1/3 příchozích se diví, co všechno je potřeba kolem koní dále dělat. U některých odhadne Martina ihned, zda je jezdecký kroužek bude bavit nebo odejdou, u dalších jí to trvá i dva měsíce. Obě hlavní instruktorky (Martina a Adéla) mají licenci WRC (Western riding clubu), která je opravňuje k ježdění závodů pořádaných tímto klubem a také cvičitelskou licenci. Na sebe a své vlastní koníčky (plavání, kolečkové brusle, ježdění po památkách) nemá Martina čas. Ten největší koníček – její stáj plná koní – jí zabírá všechnen čas. Alespoň řízení auta, které ji

baví, může v práci s koňmi využít. Byla by spokojená, kdyby jednou i její děti měly ke koňm stejný vztah jako má ona. Jak sama říká: „Asi jim nic jiného nezbude, budu mít koně pořád.“

Jistě by bylo zajímavé, kdyby jezdecký kroužek fungoval i o letních prázdninách, i když v malinko pozměněné formě. Děti z jednotlivých dnů (út-ne) by se mohly setkat a navázat tak nové vztahy a kontakty, což jsem také Martině navrhla.

Obr. 12 Nel a ležící Foxí

ZÁVĚR

Stejně jako je tomu v mezilidských vztazích, i vztah člověka a koně potřebuje čas, aby se rozvinul. Při formování vztahů je nutné dbát koňských instinktů. Koně jsou individuality jako lidé. U obou se vyskytují různé osobnosti, schopnosti a stupně citlivosti. Pokud si to člověk uvědomí, pochopí zároveň, že nelze na každého koně jednoduše aplikovat tradiční metody komunikace stejně tak jako na člověka. Dokud se člověk nenaučí komunikovat s koněm jeho jazykem, jen těžko se mu podaří pochopit jeho individuální potřebu. Instruktorzy na ranči U Tuffa učí děti, aby se dokázaly koním přiblížit a spolupracovat s koňmi stejně ochotně, jako spolupracují mezi sebou. Kůň dokáže mezi příslušníky lidského druhu rozeznat ty, kteří mu nemají v úmyslu nijak uškodit. Zranitelné lidské bytosti pak přijímají mezi sebe nebo se o to alespoň pokoušejí. Děti mají pocit, že někam patří.

Obr. 13 Kocour Slávek

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání. Praha: Karolinum, 2005, 1. vydání, 467 str., ISBN 80-246-0956-8
- [2] LANGMAJER, J. KREJČÍŘOVÁ, D. Vývojová psychologie. Praha: Grada Publishing, spol. s.r.o., 1998, 3. vydání, 343 str., ISBN 80-7169-195-X
- [3] HARTL, P. HARTLOVÁ, H. Psychologický slovník. Praha: Portál s.r.o., 2000, 776str., ISBN 80-7178-303-X.
- [4] ČAČKA, O. Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace. Brno: Doplněk, 2000, 377 str., ISBN 80-7239-060-0
- [5] SMÉKAL, V. Pozvání do psychologie osobnosti. Brno: Barrister&Principal, 2004, 523 str., ISBN 80-86598-65-9
- [6] OAKLANDER, V. Třinácté komnaty dětské duše. Příbram: Drvoštep, 2003, 1. vydání, 261 str., ISBN 80-903306-0-6
- [7] ŠVANCARA, J. a kol. Diagnostika psychického vývoje. Praha: Avicentrum, 1980, 3. vydání, 395 str., ISBN 08-084-80
- [8] KRTIČKA, K. a kol. Děti, vedoucí a volný čas. Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT, 2004, 120 str., ISBN 80-86784-06-1
- [9] GOHLOVÁ, CH. Jezdíme pro radost. Praha: Granit s.r.o., 1995, 101str., ISBN 80-85805-28-6
- [10] PIPEKOVÁ, Jarmila. VÍTKOVÁ, Marie. Terapie ve speciálně pedagogické péči. Brno: Paido, 2001, 2. vydání, 165 str., ISBN 80-7315-010-7.
- [11] LEČÍKOVÁ, S. Westernové ježdění. Ostrava: Montanex, 2003, 166 str., ISBN 80-7225-102-3
- [12] HERMSEN, J. Westernové ježdění. Praha: Rebo Productions s.r.o., 1997, 144str., ISBN 80-85815-75-3
- [13] DARWIN, CH. Výraz emocí u člověka a u zvířat. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1964, 2. vydání, 285 str., ISBN 21-089-64

- [14] BINDER, S.L. Jezdectví, můj koníček. Praha:Jan Vašut, 2008, 1. vydání, 133str., ISBN 978-80-7236-593-7
- [15] ROBERTS, M. O koních a lidech. Praha: Ikar, 2004, 1. vydání, 280 str., ISBN 80-249-0368-7
- [16] ROBERTS, M. Průvodce nenásilným výcvikem koní. Praha: Ikar, 2005, 1. vydání, 244 str., ISBN 80-249-0584-1
- [17] Chaloupka, L. Úvod do sociální patologie V. Volný čas, parta a zájmová sféra obtížně vychovatelných dětí a mládeže. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981, 1. vydání, 70 str., skriptum.
- [18] Hofbauer, B. Společenské a výchovné poslání SVČ dětí a mládeže v současných souvislostech. Zvláštní příloha časopisu Za školou, Praha: IDM MŠMT ČR, 5/1993, 30str.
- [19] Koucká, P. Obraz zvířete v pohádkách. Psychologie Dnes, Praha: Portál s.r.o., 2005, 48 str., ISSN 1212-9607.
- [20] Rynešová, P. Když kůň léčí duši. Psychologie dnes. Praha: Portál s.r.o., 2/2006, 48 str., ISSN 1212-9607.

www.rancutuffa.cz

http://www.pppbruntal.cz/legislativa/vyhlaska_74_2005.htm)

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

WRC Western riding club – klub sdružující závodní westernové jezdce

ČJF Česká jezdecká federace – federace pod jejíž hlavičku spadají jezdecké oddíly, závody a další aktivity kolem koní

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1 Westernové sedlo na fríském koni s instruktorkou Adélou

Obr. 2 Natálka a Benji - pony je vhodný kůň pro malé dítě

Obr. 3 "Venčení poníků"

Obr. 4 Čtvrteční skupina jezdeckého kroužku jsou sourozenci

Obr. 5 Sestry na jízdárně

Obr. 6 Příprava k ježdění

Obr. 7 Jízda

Obr. 8 Leňa a Nel

Obr. 9 Lenina příprava na závody

Obr. 10 Verča

Obr. 11 Sabina

Obr. 12 Nel a ležící Foxí

Obr. 13 Kocour Slávek

SEZNAM PŘÍLOH

P I : Dotazník pro rodiče dětí.

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK PRO RODIČE DĚTÍ

Jak jste jako rodiče přijali zájem Vašeho dítěte o JK?

Vidíte na Vašem dítěti změny v prioritách ovlivněné JK?

Změnil se prospěch Vašeho dítěte poté, co začalo navštěvovat JK?

Má Vaše dítě nějaké somatické onemocnění? Zlepšilo se při chození do JK?

Máte sami zkušenost s jezdeckvím?

Pozorujete změny v chování Vašeho dítěte poté, co začalo navštěvovat JK? Jaké?

Doprovázíte ho někdy do JK?

Zajímáte se, co Vaše dítě v JK dělá a čeho dosáhlo?

Děláte s ním některé činnosti v JK?

Jaké jsou Vaše důvody k podpoře dítěte v JK?

V jaké oblasti pracujete? Sociální, technická, ekonomická, jiná – napište

Myslíte si, že má JK pozitivní přínos pro Vaše dítě?

Kde vznikl nápad na docházku do JK? Byl to Váš nápad nebo Vašeho dítěte?

Čeho si nejvíce ceníte na svém dítěti?

Znáte osobně vedoucí instruktorky JK?

Jaké sankce volíte jako první při neúspěchu dítěte ve škole?

Považujete své dítě za samostatné?

Máte doma nějaké zvíře? Stará se o něj Vaše dítě?